

VẤN ĐỀ I: Chứng minh Bất đẳng thức bằng phương pháp đổi biến số

1. Dự đoán được điều kiện đẳng thức xảy ra

Ví dụ 1: Cho $a + b = 2$. Chứng minh rằng: $B = a^5 + b^5 \geq 2$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = b = 1$.
Do vậy ta đặt: $a = 1 + x$. Từ giả thiết suy ra: $b = 1 - x$, ($x \in \mathbb{R}$).
Ta có: $B = a^5 + b^5 = (1 + x)^5 + (1 - x)^5 = 10x^4 + 20x^2 + 2 \geq 2$
Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = 0$, hay $a = b = 1$. Vậy $B \geq 2$.

Ví dụ 2: Cho $a + b = 3$, $a \leq 1$. Chứng minh rằng: $C = b^3 - a^3 - 6b^2 - a^2 + 9b \geq 0$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = 1$; $b = 2$.
Do vậy ta đặt $a = 1 - x$, với $x \geq 0$. Từ giả thiết suy ra $b = 2 + x$.
Ta có: $C = b^3 - a^3 - 6b^2 - a^2 + 9b = (2 + x)^3 - (1 - x)^3 - 6(2 + x)^2 - (1 - x)^2 + 9(2 + x)$
 $= x^3 - 2x^2 + x = x(x - 1)^2 \geq 0$ (vì $x \geq 0$).
Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = 0$ hoặc $x = 1$ tức $a = 1$, $b = 2$ hoặc $a = 0$, $b = 3$. Vậy $C \geq 0$.

Ví dụ 3: Cho $a + b + c = 3$. Chứng minh rằng: $A = a^2 + b^2 + c^2 + ab + bc + ca \geq 6$.

• **Nhận xét:** Dự đoán rằng đẳng thức xảy ra khi $a = b = c = 1$.
Do vậy ta đặt: $a = 1 + x$, $b = 1 + y$, ($x, y \in \mathbb{R}$). Từ giả thiết suy ra: $c = 1 - x - y$.
Ta có: $A = a^2 + b^2 + c^2 + ab + bc + ca$
 $= (1 + x)^2 + (1 + y)^2 + (1 - x - y)^2 + (1 + x)(1 + y) + (1 + y)(1 - x - y) + (1 - x - y)(1 + x)$
 $= x^2 + xy + y^2 + 6 = \left(x + \frac{1}{2}y\right)^2 + \frac{3}{4}y^2 + 6 \geq 6$
Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow y = 0$ và $x + \frac{1}{2}y = 0 \Leftrightarrow x = y = 0$ hay $a = b = c = 1$. Vậy $A \geq 6$.

Ví dụ 4: Cho $a + b = c + d$. Chứng minh rằng: $D = a^2 + b^2 + ab \geq 3cd$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = b = c = d$.
Do vậy đặt: $a = c + x$, với $x \in \mathbb{R}$. Từ giả thiết suy ra $b = d - x$.
Ta có: $D = (c + x)^2 + (d - x)^2 + (c + x)(d - x) = c^2 + d^2 + x^2 + cd + cx - dx$
 $= \left(c^2 + d^2 + \frac{1}{4}x^2 - 2cd + cx - dx\right) + 3cd + \frac{3}{4}x^2 = \left(c - d + \frac{1}{2}x\right)^2 + \frac{3}{4}x^2 + 3cd \geq 3cd$.
Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = 0$ và $c - d + \frac{1}{2}x = 0 \Leftrightarrow x = 0$ và $c = d$ hay $a = b = c = d$.
Vậy $D \geq 3cd$.

Ví dụ 5: Cho $a + b \geq 2$. Chứng minh rằng: $a^3 + b^3 \leq a^4 + b^4$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = b = 1$.
Do vậy đặt $a = 1 + x$, $b = 1 + y$. Từ giả thiết suy ra $x + y \geq 0$.

Ta có: $a^3 + b^3 \leq a^4 + b^4 \Leftrightarrow (1+x)^3 + (1+y)^3 \leq (1+x)^4 + (1+y)^4$
 $\Leftrightarrow (1+x)^4 + (1+y)^4 - (1+x)^3 - (1+y)^3 \geq 0 \Leftrightarrow x(1+x)^3 + y(1+y)^3 \geq 0$
 $\Leftrightarrow x + y + 3(x+y)(x^2 - xy + y^2) + 3(x^2 + y^2) + x^4 + y^4 \geq 0$ (Đúng vì $x + y \geq 0$)
 Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = y = 0$ hay $a = b = 1$. Vậy bất đẳng thức được chứng minh.

Ví dụ 6: Cho $a \leq 4$. Chứng minh rằng: $E = a^2(2-a) + 32 \geq 0$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = 4$.

Do vậy đặt $a = 4 - x$. Từ giả thiết suy ra $x \geq 0$.

Ta có: $E = (4-x)^2(2-4+x) = x^3 - 10x^2 + 32x = x[(x-5)^2 + 7] \geq 0$.

Đẳng thức xảy ra $x = 0$ hay $a = 4$. Vậy $E \geq 0$.

Ví dụ 7: Cho $ab \geq 1$. Chứng minh rằng: $a^2 + b^2 \geq a + b$.

• **Nhận xét:** Dự đoán đẳng thức xảy ra khi $a = b = 1$.

Do vậy đặt $a = 1 + x$; $b = 1 + y$.

Ta có: $ab \geq 1 \Leftrightarrow (1+x)(1+y) \geq 1 \Leftrightarrow x + y + xy \geq 0$

Mặt khác: $a^2 + b^2 \geq a + b \Leftrightarrow (1+x)^2 + (1+y)^2 \geq (1+x) + (1+y) \Leftrightarrow x^2 + y^2 + x + y \geq 0$

Lại có: $x^2 + y^2 \geq 2xy$, với mọi x, y nên ta có:

$$x^2 + y^2 + x + y \geq \frac{1}{2}(x^2 + y^2) + xy + x + y \geq 0 \text{ (Đúng vì } xy + x + y \geq 0)$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = y = 0$ hay $a = b = 1$. Vậy BĐT được chứng minh.

2. Dạng cho biết điều kiện của tổng các biến nhưng không (hoặc khó) dự đoán điều kiện của biến để đẳng thức xảy ra.

Đối với loại này ta cũng có thể đổi biến như trên.

Ví dụ 8: Cho $a \leq 1$; $a + b \geq 3$. Chứng minh rằng: $F = 3a^2 + b^2 + 3ab - \frac{27}{4} \geq 0$

• Đặt $a = 1 - x$ và $a + b = 3 + y$. Từ giả thiết suy ra $x, y \geq 0$ nên ta có: $b = 2 + x + y$.

Từ đó: $F = 3(1-x)^2 + (2+x+y)^2 + 3(1-x)(2+x+y) - \frac{27}{4} = x^2 + y^2 - 5x + 7y - xy + \frac{25}{4}$

$$= \left(x - \frac{1}{2}y - \frac{5}{2}\right)^2 + \frac{3}{4}y^2 + \frac{9}{2}y \geq 0$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = \frac{5}{2}$ và $y = 0$ hay $a = -\frac{3}{2}$ và $b = \frac{9}{2}$.

Vậy bất đẳng thức $F \geq 0$ được chứng minh.

Ví dụ 9: Cho $a, b, c \in [1; 3]$ và $a + b + c = 6$. Chứng minh rằng:

a) $a^2 + b^2 + c^2 \leq 14$

b) $a^3 + b^3 + c^3 \leq 36$

• Đặt $a = x + 1$; $b = y + 1$; $c = z + 1$. Khi đó $x, y, z \in [0; 2]$ và $x + y + z = 3$

Giả sử $x = \max\{x; y; z\}$ suy ra: $x + y + z = 3 \leq 3x \Rightarrow 1 \leq x \leq 2 \Rightarrow (x-1)(x-2) \leq 0$

nên: $x^2 + y^2 + z^2 \leq x^2 + (y+z)^2 = x^2 + (3-x)^2 = 5 + 2(x-1)(x-2) \leq 5$

Tức là: $x^2 + y^2 + z^2 \leq 5$ (*). Tương tự ta chứng minh được $x^3 + y^3 + z^3 \leq 9$ (**)

a) Ta có: $a^2 + b^2 + c^2 = (x+1)^2 + (y+1)^2 + (z+1)^2 = x^2 + y^2 + z^2 + 2(x+y+z) + 3$ (1)

Thay (*) vào (1) ta có: $a^2 + b^2 + c^2 \leq 14$ là điều phải chứng minh.

b) Ta có:

$a^3 + b^3 + c^3 = (x+1)^3 + (y+1)^3 + (z+1)^3 = x^3 + y^3 + z^3 + 3(x^2 + y^2 + z^2) + 3(x+y+z) + 9$ (2)

Thay (*) và (**) vào (2) ta có: $a^3 + b^3 + c^3 \leq 36$ là điều phải chứng minh.

Ví dụ 10: Cho các số thực a, b với $a + b \neq 0$. Chứng minh: $a^2 + b^2 + \left(\frac{1+ab}{a+b}\right)^2 \geq 2$.

• Đặt $c = -\frac{1+ab}{a+b}$. Ta có: $ab + bc + ca = -1$ và lúc này BĐT cần chứng minh trở thành:

$$a^2 + b^2 + c^2 \geq 2 \Leftrightarrow a^2 + b^2 + c^2 \geq -2(ab + bc + ca) \Leftrightarrow (a+b+c)^2 \geq 0 \quad (\text{luôn đúng}).$$

Vậy bất đẳng thức được chứng minh.

3. Dạng bất đẳng thức với điều kiện cho ba số có tích bằng 1

Cách 1: Đặt $a = \frac{x}{y}$; $b = \frac{y}{z}$; $c = \frac{z}{x}$, với $x, y, z \neq 0$.

Sau đây là một số ví dụ làm sáng tỏ điều này.

Ví dụ 11: Cho a, b, c là các số thực dương thỏa mãn $abc = 1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{a(b+1)} + \frac{1}{b(c+1)} + \frac{1}{c(a+1)} \geq \frac{3}{2}$$

• **Nhận xét:** a, b, c là các số thực dương và $abc = 1$ nên ta đặt:

$$a = \frac{x}{y}; b = \frac{y}{z}; c = \frac{z}{x}, \text{ với } x, y, z \text{ là các số thực dương.}$$

Ta có:
$$\frac{1}{a(b+1)} + \frac{1}{b(c+1)} + \frac{1}{c(a+1)} \geq \frac{3}{2} \Leftrightarrow \frac{1}{\frac{x}{y}\left(\frac{y}{z}+1\right)} + \frac{1}{\frac{y}{z}\left(\frac{z}{x}+1\right)} + \frac{1}{\frac{z}{x}\left(\frac{x}{y}+1\right)} \geq \frac{3}{2}$$

$$\Leftrightarrow \frac{yz}{xy+zx} + \frac{zx}{yz+xy} + \frac{xy}{zx+yz} \geq \frac{3}{2}$$

Đây chính là BĐT Néb-sít cho ba số dương xy, yz, zx, suy ra điều phải chứng minh.

Ví dụ 12: (Ôlimpic quốc tế 2000) Cho a, b, c là các số thực dương thỏa mãn $abc = 1$.

Chứng minh rằng: $\left(a-1+\frac{1}{b}\right)\left(b-1+\frac{1}{c}\right)\left(c-1+\frac{1}{a}\right) \leq 1$.

• **Nhận xét:** a, b, c là các số thực dương thỏa mãn $abc = 1$, nên ta đặt:

$$a = \frac{x}{y}; b = \frac{y}{z}; c = \frac{z}{x}, \text{ với } x, y, z \text{ là các số thực dương.}$$

Ta có:
$$\left(a-1+\frac{1}{b}\right)\left(b-1+\frac{1}{c}\right)\left(c-1+\frac{1}{a}\right) \leq 1 \Leftrightarrow \frac{(x-y+z)(y-z+x)(z-x+y)}{xyz} \leq 1$$

$$\Leftrightarrow (x-y+z)(y-z+x)(z-x+y) \leq xyz \quad (*)$$

Đặt $x = m+n$; $y = n+p$; $z = p+m$. Khi đó (*) $\Leftrightarrow (m+n)(n+p)(p+m) \geq 8mnp$ (**)

Áp dụng BĐT Cô-si cho hai số dương ta có: $m+n \geq 2\sqrt{mn}$; $n+p \geq 2\sqrt{np}$; $p+m \geq 2\sqrt{pm}$

Ba bất đẳng thức trên có hai vế đều dương nên nhân vế theo vế ta có bất đẳng thức cần chứng minh.

Chú ý: Ta có thể chứng minh (*) theo cách sau đây:

Do vai trò x, y, z có vai trò như nhau, không mất tính tổng quát nên giả sử: $x \geq y \geq z > 0$.

Như vậy $x - y + z > 0$ và $y - z + x > 0$.

+ Nếu $z - x + y \leq 0$ thì (*) hiển nhiên đúng.

+ Nếu $z - x + y > 0$, áp dụng BĐT Cô-si cho hai số dương ta có:

$$\sqrt{(x-y+z)(y-z+x)} \leq x; \quad \sqrt{(y-z+x)(z-x+y)} \leq y; \quad \sqrt{(z-x+y)(x-y+z)} \leq z$$

Nhân vế theo vế các bất đẳng thức trên, suy ra (*).

Vậy (*) đúng cho mọi x, y, z là các số thực dương, suy ra bài toán được chứng minh.

Phát hiện: Việc đổi biến và vận dụng (**) một cách khéo léo giúp ta giải được bài toán ở Ví dụ 13 sau đây:

Ví dụ 13: (Ôlimpic quốc tế 2001) Cho a, b, c là ba số dương. Chứng minh rằng:

$$\frac{a}{\sqrt{a^2 + 8bc}} + \frac{b}{\sqrt{b^2 + 8ca}} + \frac{c}{\sqrt{c^2 + 8ab}} \geq 1.$$

• Đặt $x = \frac{a}{\sqrt{a^2 + 8bc}}; y = \frac{b}{\sqrt{b^2 + 8ca}}; z = \frac{c}{\sqrt{c^2 + 8ab}}.$

Ta thấy x, y, z đều dương và BĐT cần chứng minh trở thành $S = x + y + z \geq 1$.

Do $x = \frac{a}{\sqrt{a^2 + 8bc}} \Rightarrow x^2 = \left(\frac{a}{\sqrt{a^2 + 8bc}} \right)^2 = \frac{a^2}{a^2 + 8bc} \Rightarrow \frac{1}{x^2} - 1 = \frac{8bc}{a^2}.$

Tương tự ta có: $\frac{1}{y^2} - 1 = \frac{8ca}{b^2}; \quad \frac{1}{z^2} - 1 = \frac{8ab}{c^2}.$

Suy ra: $\left(\frac{1}{x^2} - 1 \right) \left(\frac{1}{y^2} - 1 \right) \left(\frac{1}{z^2} - 1 \right) = 8^3 \quad (1)$

Mặt khác nếu $S = x + y + z < 1$

thì: $T = \left(\frac{1}{x^2} - 1 \right) \left(\frac{1}{y^2} - 1 \right) \left(\frac{1}{z^2} - 1 \right) > \left(\frac{S^2}{x^2} - 1 \right) \left(\frac{S^2}{y^2} - 1 \right) \left(\frac{S^2}{z^2} - 1 \right)$

– Ta thấy $(S-x)(S-y)(S-z) = (x+y)(y+z)(z+x) \geq 8xyz$ (theo (**) ở ví dụ 12) (2)

– Với ba số dương $x + y, y + z, z + x$, ta lại có $(S+x)(S+y)(S+z) \geq 64xyz$ (3)

– Nhân (2) và (3) vế với vế, ta được: $(S^2 - x^2)(S^2 - y^2)(S^2 - z^2) \geq 8^3 x^2 y^2 z^2$

hay: $\left(\frac{S^2}{x^2} - 1 \right) \left(\frac{S^2}{y^2} - 1 \right) \left(\frac{S^2}{z^2} - 1 \right) \geq 8^3$

Từ đây suy ra: $T > 8^3$ mâu thuẫn với (1).

Vậy $S = x + y + z \geq 1$, tức bài toán được chứng minh.

Ngược lại, đối với một số bài toán chứng minh bất đẳng thức mà các biểu thức (hoặc biến đổi của nó) có chứa các biểu thức có dạng: $\frac{x}{y}; \frac{y}{z}; \frac{z}{x}$, với $x, y, z \neq 0$. Lúc này việc

đặt $a = \frac{x}{y}; b = \frac{y}{z}; c = \frac{z}{x}$, với $abc = 1$ là một phương pháp hữu hiệu, sau đây là các ví dụ minh chứng điều này:

Ví dụ 14: Cho các số thực dương a, b, c . Chứng minh rằng:

$$1) \frac{b}{a+2b} + \frac{c}{b+2c} + \frac{a}{c+2a} \leq 1$$

$$2) \frac{a}{a+2b} + \frac{b}{b+2c} + \frac{c}{c+2a} \geq 1.$$

$$1) \text{ BĐT} \Leftrightarrow \frac{1}{\frac{a}{b}+2} + \frac{1}{\frac{b}{c}+2} + \frac{1}{\frac{c}{a}+2} \leq 1.$$

Đặt $x = \frac{a}{b}$; $y = \frac{b}{c}$; $z = \frac{c}{a}$. Ta có x, y, z là các số thực dương có tích $xyz = 1$.

$$\text{Suy ra: } \frac{1}{\frac{a}{b}+2} + \frac{1}{\frac{b}{c}+2} + \frac{1}{\frac{c}{a}+2} \leq 1 \Leftrightarrow \frac{1}{x+2} + \frac{1}{y+2} + \frac{1}{z+2} \leq 1$$

$$\Leftrightarrow (x+2)(y+2) + (y+2)(z+2) + (z+2)(x+2) \leq (x+2)(y+2)(z+2)$$

$$\Leftrightarrow (xy + yz + zx) + 4(x + y + z) + 12 \leq xyz + 2(xy + yz + zx) + 4(x + y + z) + 8$$

$$\Leftrightarrow 4 \leq xyz + xy + yz + zx \Leftrightarrow 3 \leq xy + yz + zx.$$

Đây là bất đẳng thức đúng vì áp dụng bất đẳng thức Cô-si cho ba số dương ta có:

$$xy + yz + zx \geq 3\sqrt{(xyz)^2} = 3. \text{ Suy ra điều phải chứng minh.}$$

2) *Cách 1:* Chứng minh tương tự câu 1).

$$\text{Cách 2: Ta có: } 2\left(\frac{b}{a+2b} + \frac{c}{b+2c} + \frac{a}{c+2a}\right) + \left(\frac{a}{a+2b} + \frac{b}{b+2c} + \frac{c}{c+2a}\right) = 3$$

Áp dụng kết quả bài toán 1), ta suy ra bất đẳng thức cần chứng minh.

Cách 2: Ngoài cách đặt $a = \frac{x}{y}$; $b = \frac{y}{z}$; $c = \frac{z}{x}$ như trên ta còn có cách đổi biến khác. Cụ thể ta xét ví dụ sau:

Ví dụ 15: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn $abc = 1$. Chứng minh:

$$\frac{a}{(a+1)^2} + \frac{b}{(b+1)^2} + \frac{c}{(c+1)^2} - \frac{4}{(a+1)(b+1)(c+1)} \leq \frac{1}{4} \quad (*)$$

$$\bullet \text{ Đặt: } x = \frac{1-a}{1+a}; y = \frac{1-b}{1+b}; z = \frac{1-c}{1+c} \Rightarrow -1 < x, y, z < 1 \text{ và } a = \frac{1-x}{1+x}; b = \frac{1-y}{1+y}; c = \frac{1-z}{1+z}.$$

$$\text{Từ } abc = 1 \Rightarrow (1-x)(1-y)(1-z) = (1+x)(1+y)(1+z) \Rightarrow x + y + z + xyz = 0.$$

$$\text{Mặt khác: } \frac{4a}{(a+1)^2} = 1 - x^2; \frac{2}{a+1} = 1 + x$$

$$\text{Tương tự: } \frac{4b}{(b+1)^2} = 1 - y^2; \frac{2}{b+1} = 1 + y \text{ và } \frac{4c}{(c+1)^2} = 1 - z^2; \frac{2}{c+1} = 1 + z$$

$$\text{nên: } (*) \Leftrightarrow \frac{4a}{(a+1)^2} + \frac{4b}{(b+1)^2} + \frac{4c}{(c+1)^2} \leq 1 + 2 \cdot \frac{2}{(a+1)} \cdot \frac{2}{(b+1)} \cdot \frac{2}{(c+1)}$$

$$\Leftrightarrow 1 - x^2 + 1 - y^2 + 1 - z^2 \leq 1 + 2(1+x)(1+y)(1+z)$$

$$\Leftrightarrow x^2 + y^2 + z^2 + 2(xy + yz + zx) + 2(x + y + z + xyz) \geq 0 \Leftrightarrow (x + y + z)^2 \geq 0.$$

Đây là bất đẳng thức luôn đúng nên bài toán được chứng minh.

Phát hiện: Việc đổi biến bằng cách đặt $a = \frac{x}{y}$; $b = \frac{y}{z}$; $c = \frac{z}{x}$ ở đây còn áp dụng được rất hay ở bài toán chứng minh đẳng thức, ví dụ 16; 17 sau đây cho thấy điều này. (Việc đưa ra hai ví dụ sau nhằm nhấn mạnh thêm tính đa dạng và hữu hiệu của phương pháp đổi biến trong giải toán nói chung).

Ví dụ 16: Cho a, b, c là ba số thực thoả mãn $abc = 1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{1+a+ab} + \frac{1}{1+b+bc} + \frac{1}{1+c+ca} = 1$$

• **Nhận xét:** Vì $abc = 1$ nên ta có thể đặt $a = \frac{x}{y}$; $b = \frac{y}{z}$; $c = \frac{z}{x}$, với $x, y, z \neq 0$.

Khi đó vế trái của đẳng thức trên được biến đổi thành:

$$\frac{1}{1+\frac{x}{y}+\frac{x}{z}} + \frac{1}{1+\frac{y}{z}+\frac{y}{x}} + \frac{1}{1+\frac{z}{x}+\frac{z}{y}} = \frac{yz}{xy+yz+zx} + \frac{zx}{xy+yz+zx} + \frac{xy}{xy+yz+zx} = 1 \text{ (đpcm)}.$$

Ví dụ 17: Cho a, b, c là ba số thực thoả mãn $abc = 1$. Chứng minh rằng:

$$\left(a-1+\frac{1}{b}\right)\left(b-1+\frac{1}{c}\right)\left(c-1+\frac{1}{a}\right) = \left(a+1-\frac{1}{b}\right)\left(b+1-\frac{1}{c}\right)\left(c+1-\frac{1}{a}\right) \quad (*)$$

• **Nhận xét:** Tương tự trên ta đặt $a = \frac{x}{y}$; $b = \frac{y}{z}$; $c = \frac{z}{x}$, với $x, y, z \neq 0$.

Khi đó vế trái của đẳng thức (*) được biến đổi thành:

$$\begin{aligned} \left(\frac{x}{y}-1+\frac{z}{y}\right)\left(\frac{y}{z}-1+\frac{x}{y}\right)\left(\frac{z}{x}-1+\frac{y}{x}\right) &= \frac{x-y+z}{y} \cdot \frac{y-z+x}{z} \cdot \frac{z-x+y}{x} \\ &= \frac{(x-y+z)(y-z+x)(z-x+y)}{xyz} \end{aligned} \quad (1)$$

Tương tự ta cũng biến đổi được vế phải của (*) về biểu thức (1), suy ra đpcm.

4. Đối với một số bài toán chứng minh bất đẳng thức chứa ba biến a, b, c không âm có vai trò như nhau ta có thể sử dụng phương pháp đổi biến như sau:

Đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca$; $z = abc$.

Ta có các đẳng thức sau:

$$xy - z = (a+b)(b+c)(c+a) \quad (1)$$

$$x^2 + y = (a+b)(b+c) + (b+c)(c+a) + (c+a)(a+b) \quad (2)$$

$$x^2 - 2y = a^2 + b^2 + c^2 \quad (3)$$

$$x^3 - 3xy + 3z = a^3 + b^3 + c^3 \quad (4)$$

Cùng với việc áp dụng các bất đẳng thức sau:

$$x^2 \geq 3y \quad (5)$$

$$x^3 \geq 27z \quad (6)$$

$$y^2 \geq 3xz \quad (7)$$

$$xy \geq 9z \quad (8)$$

$$x^3 - 4xy + 9z \geq 0 \quad (9)$$

(Bạn đọc tự chứng minh các bất đẳng thức trên).

Sau đây là một số ví dụ để làm sáng tỏ vấn đề này:

Ví dụ 18: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn điều kiện $abc = 1$. Chứng minh:

$$(a+b)(b+c)(c+a) \geq 2(1+a+b+c)$$

• Đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca$; $z = abc$.

Theo (1) thì bất đẳng thức cần chứng minh tương đương với:

$$xy - z \geq 2(1+x) \Leftrightarrow xy - 1 \geq 2(1+x) \Leftrightarrow x(y-2) \geq 3.$$

Do $z = abc = 1$ nên theo (6) và (7) suy ra: $x \geq 3$; $y \geq 3$ suy ra: $x(y-2) \geq 3$ là BĐT đúng.
 Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = y = 3$ hay $a = b = c = 1$. Suy ra bài toán được chứng minh.

Ví dụ 19: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn: $a + b + c = 3$. Chứng minh:

$$abc + \frac{12}{ab + bc + ca} \geq 5$$

• Đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca$; $z = abc$.

Khi đó bất đẳng thức cần chứng minh tương đương với bất đẳng thức sau:

$$z + \frac{12}{y} \geq 5 \quad (*)$$

Theo (9) kết hợp với $x = a + b + c = 3$ ta có: $27 - 12y + 9z \geq 0$.

Suy ra:
$$z \geq \frac{4y-9}{3} \Rightarrow z + \frac{12}{y} \geq \frac{4y-9}{3} + \frac{12}{y} \quad (**)$$

Mặt khác:
$$\frac{4y-9}{3} + \frac{12}{y} \geq 5 \Leftrightarrow 4y^2 - 9y + 36 \geq 15y \Leftrightarrow (y-3)^2 \geq 0 \text{ (đúng với mọi } y).$$

Từ (*) và (**) suy ra bài toán được chứng minh.

Đẳng thức xảy ra khi và chỉ khi: $a = b = c = 1$.

Ví dụ 20: Cho ba số không âm a, b, c , thỏa mãn: $ab + bc + ca + abc = 4$. Chứng minh:

$$3(a^2 + b^2 + c^2) + abc \geq 10 \quad (*)$$

• Đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca$; $z = abc$.

Do $y + z = ab + bc + ca + abc = 4$, nên theo (3) bất đẳng thức (*) trở thành:

$$3(x^2 - 2y) + z \geq 10 \Leftrightarrow 3x^2 - 6 \geq 7y.$$

Mặt khác, theo (9) suy ra:

$$x^3 - 4xy + 9(y+z) \geq 9y \Rightarrow x^3 + 36 \geq 9y + 4xy \Rightarrow y \leq \frac{x^3 + 36}{4x + 9}$$

Vậy để hoàn thành bài toán ta cần chứng minh:
$$3x^2 - 6 \leq 7 \cdot \frac{x^3 + 36}{4x + 9}.$$

Thật vậy, từ (5) và (6) suy ra:

$$4 = y + z \leq \frac{x^2}{3} + \frac{x^3}{27} \Rightarrow x^3 + 9x^2 - 108 \geq 0 \Rightarrow (x-3)(x^2 + 12x + 36) \geq 0 \Rightarrow x \geq 3.$$

Từ đó ta có:
$$3x^2 - 6 \leq 7 \cdot \frac{x^3 + 36}{4x + 9} \Leftrightarrow 12x^3 - 24x + 27x^2 - 54 \geq 7x^3 + 252$$

$$\Leftrightarrow (x-3)(5x^2 + 42x + 102) \geq 0$$

Đây là bất đẳng thức đúng. Đẳng thức xảy ra khi và chỉ khi: $a = b = c = 1$.

Ví dụ 21: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn điều kiện $ab + bc + ca = 3$. Chứng minh:

$$\frac{1}{a+b} + \frac{1}{b+c} + \frac{1}{c+a} \geq \frac{a+b+c}{6} + \frac{3}{a+b+c}$$

• Đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca = 3$; $z = abc$.

Ta có:
$$\frac{1}{a+b} + \frac{1}{b+c} + \frac{1}{c+a} \geq \frac{a+b+c}{6} + \frac{3}{a+b+c}$$

$$\Leftrightarrow \frac{(a+b)(b+c) + (b+c)(c+a) + (c+a)(a+b)}{(a+b)(b+c)(c+a)} \geq \frac{a+b+c}{6} + \frac{3}{a+b+c} \quad (*)$$

Theo (1) và (2) thì (*) trở thành:

$$\frac{x^2 + y}{xy - z} \geq \frac{x}{6} + \frac{3}{x} \Leftrightarrow (x^2 + 3)6x - (x^2 + 18)(3x - z) \geq 0$$

$$\Leftrightarrow 6x^3 + 18x - 3x^3 - 54x + x^2z + 18z \geq 0 \Leftrightarrow 3x^3 - 36x + x^2z + 18z \geq 0$$

$$\Leftrightarrow 3(x^3 - 12x + 9z) + x^2z - 9z \geq 0 \Leftrightarrow 3(x^3 - 4xy + 9z) + z(x^2 - 9) \geq 0$$

Do $y = 3$ nên từ (5) suy ra $x^2 \geq 9$, kết hợp (9) ta có bất đẳng thức trên đúng, suy ra bài toán được chứng minh. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

Ví dụ 22: Cho ba số a, b, c thuộc $(0; 1)$ thỏa mãn $abc = (1-a)(1-b)(1-c)$. Chứng minh:

$$a^3 + b^3 + c^3 + 5abc \geq 1$$

• Ta có: $abc = (1-a)(1-b)(1-c) = 1 - (a+b+c) + (ab+bc+ca) - abc$.

Do vậy, nếu đặt $x = a + b + c$; $y = ab + bc + ca = 3$; $z = abc$ thì ta có: $2z = 1 - x + y$.

Theo (9) thì ta có bất đẳng thức cần chứng minh trở thành:

$$x^3 - 3xy + 3z + 5z \geq 1 \Leftrightarrow x^3 - 3xy + 8z \geq 1 \Leftrightarrow x^3 - 4x + 3 \geq y(3x - 4)$$

Chú ý rằng: $1 - x + y = 2z \geq 0$ và $x^2 \geq 3y$ suy ra: $x - 1 < y < \frac{x^2}{3}$.

Ta xét ba trường hợp sau:

Trường hợp 1: Nếu $x \leq 1$ thì $x^3 - 4x + 3 = (1-x)(3-x-x^2) \geq 0 > y(3x-4)$.

Trường hợp 2: Nếu $1 < x < \frac{4}{3}$ thì: $3x - 4 < 0$ và $0 < x - 1 < y$, suy ra:

$$(x^3 - 4x + 3) - y(3x - 4) > (x^3 - 4x + 3) - (x - 1)(3x - 4) = (x - 1)^3 > 0$$

Trường hợp 3: Nếu $x \geq \frac{4}{3}$ thì:

$$(x^3 - 4x + 3) - y(3x - 4) > (x^3 - 4x + 3) - \frac{x^2}{3}(3x - 4) = \frac{(2x-3)^2}{2} \geq 0$$

Như vậy trong mọi trường hợp ta đều có $x^3 - 4x + 3 \geq y(3x - 4)$ luôn đúng, suy ra bài toán được chứng minh.

Đẳng thức xảy ra khi và chỉ khi: $a = b = c = \frac{1}{2}$.

II. Các bài tập áp dụng :

Bài 1: Chứng minh các bất đẳng thức sau:

a) Cho $a, b > 0$ thỏa mãn $a + b = 1$. Chứng minh: $\frac{2}{ab} + \frac{3}{a^2 + b^2} \geq 14$.

b) Cho $a + b + c + d = 1$. Chứng minh: $(a+c)(b+d) + 2(ac+bd) \leq \frac{1}{2}$.

c) Cho $a + b + c \geq 3$. Chứng minh: $a^4 + b^4 + c^4 \geq a^3 + b^3 + c^3$.

d) Cho $a + b > 8$ và $b \geq 3$. Chứng minh: $27a^2 + 10b^3 > 945$.

Bài 2: Cho a, b, c là các số dương và $\frac{1}{a+1} + \frac{1}{b+1} + \frac{1}{c+1} = 2$. Chứng minh: $8abc \leq 1$

Bài 3: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn $abc = 1$. Chứng minh:
 $(a+b)(b+c)(c+a) \geq 5(a+b+c) - 7$

Bài 4: Cho các số dương a, b, c sao cho $abc = 1$. Chứng minh:

$$\frac{a+3}{(a+1)^2} + \frac{b+3}{(b+1)^2} + \frac{c+3}{(c+1)^2} \geq 3$$

Bài 5: Cho các số dương a, b, c sao cho $abc = 1$. Chứng minh: $\frac{a}{b} + \frac{b}{c} + \frac{c}{a} \geq \frac{3}{2}(a+b+c-1)$.

Bài 6: Cho ba số a, b, c không âm thỏa mãn: $a + b + c = 1$. Chứng minh:
 $0 \leq 27(ab+bc+ca) - 54abc \leq 7$

Bài 7: Cho ba số dương a, b, c . Chứng minh:

$$\sqrt{2(1+a^2)(1+b^2)(1+c^2)} \geq (1+a)(1+b)(1+c) - 2(1+abc)$$

VẤN ĐỀ II:

Chứng minh Bất đẳng thức bằng cách sử dụng vai trò như nhau của các biến

Ví dụ 1: Cho các số thực a, b, c không âm. Chứng minh rằng:

$$a(a-b)(a-c) + b(b-c)(b-a) + c(c-a)(c-b) \geq 0 \quad (*)$$

• Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a \geq b \geq c$.

+ Nếu có hai trong ba số a, b, c bằng nhau thì BĐT hiển nhiên đúng.

+ Nếu $a > b > c$, chia hai vế của (*) cho $(a-b)(b-c)(a-c)$ ta được BĐT tương đương:

$$\frac{a}{b-c} - \frac{b}{a-c} + \frac{c}{a-b} \geq 0 \quad (1)$$

$$(1) \text{ luôn đúng do } \begin{cases} a > b > 0 \\ 0 < b-c < a-c \end{cases} \Rightarrow \frac{a}{b-c} > \frac{b}{a-c} \text{ và } \frac{c}{a-b} > 0.$$

Ví dụ 2: Cho các số thực a, b, c đôi một khác nhau thuộc đoạn $[0; 2]$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{(a-b)^2} + \frac{1}{(b-c)^2} + \frac{1}{(c-a)^2} \geq \frac{9}{4} \quad (*)$$

• Sử dụng BĐT Cô-si với $x > 0, y > 0$, ta có: $\left(\frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2}\right)(x+y)^2 \geq 2 \cdot \frac{1}{xy} \cdot 4xy = 8$.

Suy ra: $\frac{1}{x^2} + \frac{1}{y^2} \geq \frac{8}{(x+y)^2} \quad (1)$. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = y$.

Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a > b > c$. Áp dụng BĐT (1) cho cặp số dương $a - b$ và $b - c$, ta có: $\frac{1}{(a-b)^2} + \frac{1}{(b-c)^2} \geq \frac{8}{(a-b+b-c)^2} = \frac{8}{(a-c)^2}$.

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a - b = b - c$.

Suy ra: $\frac{1}{(a-b)^2} + \frac{1}{(b-c)^2} + \frac{1}{(c-a)^2} \geq \frac{8}{(a-c)^2} + \frac{1}{(c-a)^2} = \frac{9}{(a-c)^2}$.

Mặt khác, do $a, c \in [0; 2]$ và $a > c$ nên $0 < a - c \leq 2$. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = 2$ và $c = 0$.

Do đó: $\frac{1}{(a-b)^2} + \frac{1}{(b-c)^2} + \frac{1}{(c-a)^2} \geq \frac{9}{(a-c)^2} \geq \frac{9}{4}$.

Đẳng thức xảy ra khi $(a; b; c) = (2; 1; 0)$ và các hoán vị.

Ví dụ 3: Cho ba số dương a, b, c thỏa mãn: $a + b + c + abc = 4$. Chứng minh rằng:
 $a + b + c \geq ab + bc + ca$

• Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a \geq b \geq c$.

Từ giả thiết ta có: $3c + c^3 \leq 4 = a + b + c + abc \leq 3a + a^3 \Rightarrow a \geq 1$ và $c \leq 1$.

+ Nếu $a \geq b \geq 1 \geq c$ thì $4 \geq a + b \geq 2\sqrt{ab} \Rightarrow ab \leq 4$. Do đó:

$$(a + b - 2)^2 \geq 4(a - 1)(b - 1) \geq ab(a - 1)(b - 1)$$

$$\Leftrightarrow (a + b - ab)(ab + 1) \geq (4 - a - b)(a + b - 1) \Leftrightarrow a + b - ab \geq \frac{4 - a - b}{ab + 1}(a + b - 1) \quad (1)$$

Mặt khác, từ giả thiết suy ra $c = \frac{4 - a - b}{ab + 1}$. Kết hợp với (1) ta có:

$$a + b - ab \geq c(a + b - 1) \Leftrightarrow a + b + c \geq ab + bc + ca \quad (\text{đpcm}).$$

+ Nếu $a \geq 1 \geq b \geq c$ thì ta có $(a - 1)(b - 1)(c - 1) \geq 0 \Rightarrow a + b + c \geq ab + bc + ca + 1 - abc \quad (2)$

Mặt khác, áp dụng BĐT Cô-si cho các số dương, ta có:

$$4 = a + b + c + abc \geq 4\sqrt[4]{abcabc} \Rightarrow abc \leq 1.$$

Kết hợp với (2) ta có đpcm.

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

Ví dụ 4: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $abc = 1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{\sqrt{1+a^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+b^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+c^2}} \leq \frac{3}{2}$$

• Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a \geq b \geq c$.

Vì $abc = 1$ nên $bc \leq 1$ và $a \geq 1$. Ta có:

$$\begin{aligned} \left(\frac{1}{\sqrt{1+b^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+c^2}} \right)^2 &\leq 2 \left(\frac{1}{1+b^2} + \frac{1}{1+c^2} \right) = 2 \left(1 + \frac{1-b^2c^2}{(1+b^2)(1+c^2)} \right) \leq 2 \left(1 + \frac{1-b^2c^2}{(1+bc)^2} \right) \\ &= \frac{4}{1+bc} = \frac{4a}{1+a} \end{aligned}$$

$$\text{Suy ra: } \frac{1}{\sqrt{1+b^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+c^2}} \leq 2\sqrt{\frac{a}{1+a}} \quad (1)$$

$$\text{Mặt khác ta có: } \frac{1}{\sqrt{1+a^2}} \leq \frac{\sqrt{2}}{1+a} \quad (2)$$

Ta sẽ chứng minh: $2\sqrt{\frac{a}{1+a}} + \frac{\sqrt{2}}{1+a} \leq \frac{3}{\sqrt{2}} \quad (3)$

Thật vậy, $(3) \Leftrightarrow 1+3a-2\sqrt{2a(1+a)} \geq 0 \Leftrightarrow (\sqrt{2a}-\sqrt{1+a})^2 \geq 0$ (luôn đúng).

Từ (1), (2) và (3) suy ra đpcm. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

Ví dụ 5: Cho các số thực dương a, b, c thỏa mãn $a + b + c = 3$. Chứng minh rằng:

$$a^2 + b^2 + c^2 + abc \geq 4$$

• Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a \geq b \geq c$. Suy ra $c \leq 1$.

Ta có: $a^2 + b^2 + c^2 + abc = 9 - 2(ab + bc + ca) + abc = 9 + ab(c-2) - 2c(3-c)$.

Lại có: $ab \leq \left(\frac{a+b}{2}\right)^2 = \left(\frac{3-c}{2}\right)^2$ và $c-2 < 0$ nên

$$a^2 + b^2 + c^2 \geq 9 + (c-2)\left(\frac{3-c}{2}\right)^2 - 2c(3-c) \quad (1)$$

Ta sẽ chứng minh: $9 + (c-2)\left(\frac{3-c}{2}\right)^2 - 2c(3-c) \geq 4 \quad (2)$

Thật vậy, $(2) \Leftrightarrow (c-1)^2(c+2) \geq 0$ (luôn đúng).

Từ (1) và (2) suy ra đpcm. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

Ví dụ 6: Cho a, b, c là các số thực không âm thỏa mãn: $a^2 + b^2 + c^2 = 3$. Chứng minh rằng:

$$ab + bc + ca \leq 2 + abc$$

• Do vai trò của a, b, c là như nhau nên có thể giả sử $a = \max\{a, b, c\}$. Xét hai khả năng:
+ Với $a \geq b \geq c \geq 0$. Khi đó:

$$a(b-a)(b-c) \leq 0 \Leftrightarrow a^2b + abc \geq ab^2 + ca^2 \Leftrightarrow ab^2 + bc^2 + ca^2 \leq a^2b + bc^2 + abc \quad (1)$$

$$\text{Mà } a^2b + bc^2 - 2 = b(3-b^2) - 2 = -(b-1)^2(b+2) \leq 0 \quad (2)$$

Từ (1) và (2) suy ra đpcm.

+ Với $a \geq c \geq b \geq 0$. Khi đó:

$$b(c-a)(c-b) \leq 0 \Leftrightarrow ab^2 + bc^2 + ca^2 \leq ca^2 + cb^2 + abc \quad (3)$$

$$\text{Lại có: } ca^2 + cb^2 - 2 = c(3-c^2) - 2 = -(c-1)^2(c+2) \leq 0 \quad (4)$$

Từ (3) và (4) suy ra đpcm.

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow (a; b; c) = (1; 1; 1), (\sqrt{2}; 0; 1), (0; 1; \sqrt{2}), (1; \sqrt{2}; 0)$.

II. Bài tập áp dụng:

Bài 1: Cho a, b, c là các số thực không âm, thỏa mãn $a + b + c = 1$. Chứng minh rằng:

$$ab + bc + ca - 3abc \geq \frac{1}{4}.$$

Bài 2: Cho a, b, c là các số thực không âm, thỏa mãn $a^2 + b^2 + c^2 + abc = 4$. Chứng minh rằng:

$$abc + 2 \geq ab + bc + ca \geq abc.$$

Bài 3: Cho a, b, c là các số thực thuộc đoạn $[-1; 1]$. Chứng minh rằng:

$$|(a-b)(b-c)| + |(b-c)(c-a)| + |(c-a)(a-b)| \geq \frac{5}{2} |(a-b)(b-c)(c-a)|.$$

Bài 4: Cho a, b, c là các số thực thuộc đoạn $[1; 2]$. Chứng minh rằng:

$$(a+b+c)\left(\frac{1}{a}+\frac{1}{b}+\frac{1}{c}\right) \leq 10.$$

Bài 5: Cho a, b, c là các số thực thuộc đoạn $[0; 1]$. Chứng minh rằng:

$$a(1-b)+b(1-c)+c(1-a) \leq 1.$$

VẤN ĐỀ III: Chứng minh Bất đẳng thức có chứa biến ở mẫu

I. Một số phương pháp

1. Sử dụng hai bất đẳng thức cơ bản sau:

Với a, b, c là ba số thực dương tùy ý, ta có:

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b} \quad (1)$$

$$\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \geq \frac{9}{a+b+c} \quad (2)$$

Ví dụ 1: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a+b+c=1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{ac} + \frac{1}{bc} \geq 16 \quad (*)$$

• Áp dụng (1) ta có: $\frac{1}{ac} + \frac{1}{bc} = \frac{1}{c} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \right) \geq \frac{4}{c(a+b)} \geq \frac{4}{\left(\frac{c+a+b}{2} \right)^2} = 16.$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow c = \frac{1}{2}, a = b = \frac{1}{4}.$

Ví dụ 2: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a+b+c \leq 3$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{a^2+b^2+c^2} + \frac{2009}{ab+bc+ca} \geq 670.$$

• Áp dụng (2), ta có:

$$\begin{aligned} \frac{1}{a^2+b^2+c^2} + \frac{1}{ab+bc+ca} + \frac{1}{ab+bc+ca} &\geq \frac{9}{a^2+b^2+c^2+2(ab+bc+ca)} \\ &= \frac{9}{(a+b+c)^2} \geq 1 \end{aligned} \quad (3)$$

Mặt khác, ta có: $3(ab+bc+ca) \leq (a+b+c)^2 \Rightarrow \frac{2007}{ab+bc+ca} \geq \frac{3 \cdot 2007}{(a+b+c)^2} \geq 669 \quad (4)$

Từ (3) và (4) suy ra đpcm. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a=b=c=1.$

2. Đặt mẫu là các biến mới

Ví dụ 3: Cho ba số thực dương x, y, z . Chứng minh rằng: $\frac{25x}{y+z} + \frac{4y}{z+x} + \frac{9z}{x+y} > 12 \quad (*)$

• Đặt $a = y+z, b = z+x, c = x+y$ (với $a > 0, b > 0, c > 0$).

Suy ra: $x = \frac{b+c-a}{2}, y = \frac{c+a-b}{2}, z = \frac{a+b-c}{2}.$

$$\begin{aligned} \text{Ta có: VT (*)} &= \frac{25(b+c-a)}{2a} + \frac{4(c+a-b)}{2b} + \frac{9(a+b-c)}{2c} \\ &= \left(\frac{25b}{2a} + \frac{4a}{2b} \right) + \left(\frac{25c}{2a} + \frac{9a}{2c} \right) + \left(\frac{4a}{2b} + \frac{9b}{2c} \right) - 19 \geq 10 + 15 + 6 - 19 = 12. \end{aligned}$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow \begin{cases} 5b=2a \\ 5c=3a \end{cases} \Rightarrow 5b+5c=5a \Rightarrow x=0$ (vô lí). Vậy BĐT (*) đúng.

3. Đánh giá nghịch đảo

Ví dụ 4: Cho a, b, c là độ dài ba cạnh của một tam giác. Chứng minh rằng:

$$\sqrt{\frac{a}{b+c-a}} + \sqrt{\frac{b}{c+a-b}} + \sqrt{\frac{c}{a+b-c}} \geq 3.$$

• Áp dụng BĐT Cô-si, ta có: $2\sqrt{\frac{b+c-a}{a}} \leq \frac{b+c-a}{a} + 1 = \frac{b+c}{a} \Rightarrow \sqrt{\frac{a}{b+c-a}} \geq \frac{2a}{b+c}.$

Tương tự: $\sqrt{\frac{b}{c+a-b}} \geq \frac{2b}{a+c}; \quad \sqrt{\frac{c}{a+b-c}} \geq \frac{2c}{a+b}$

Ta chỉ cần chứng minh: $\frac{a}{b+c} + \frac{b}{c+a} + \frac{c}{a+b} \geq \frac{3}{2}$ là xong.

4. Đưa về đồng bậc

Ví dụ 5: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn: $ab+bc+ca=1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a}{\sqrt{1+a^2}} + \frac{b}{\sqrt{1+b^2}} + \frac{c}{\sqrt{1+c^2}} \leq \frac{3}{2}.$$

• Ta có: $\frac{a}{\sqrt{1+a^2}} = \frac{a}{\sqrt{ab+bc+ca+a^2}} = \frac{a}{\sqrt{(a+b)(a+c)}} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{a}{a+b} + \frac{a}{a+c} \right).$

Tương tự: $\frac{b}{\sqrt{1+b^2}} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{b}{a+b} + \frac{b}{b+c} \right), \quad \frac{c}{\sqrt{1+c^2}} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{c}{a+c} + \frac{c}{b+c} \right).$

Cộng các BĐT trên, về theo vế, ta được đpcm. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a=b=c=\frac{1}{\sqrt{3}}.$

5. Thêm bớt biểu thức để khử mẫu

Ví dụ 6: Cho ba số thực dương x, y, z thỏa mãn $x+y+z=3$. Chứng minh rằng:

$$\frac{x^3}{y^3+8} + \frac{y^3}{z^3+8} + \frac{z^3}{x^3+8} \geq \frac{1}{9} + \frac{2}{27}(xy+yz+zx). \quad (*)$$

• Ta có: $\frac{x^3}{y^3+8} + \frac{y+2}{27} + \frac{y^2-2y+4}{27} \geq \frac{x}{3} \Rightarrow \frac{x^3}{y^3+8} \geq \frac{9x+y-y^2-6}{27}.$

Tương tự: $\frac{y^3}{z^3+8} \geq \frac{9y+z-z^2-6}{27}; \quad \frac{z^3}{x^3+8} \geq \frac{9z+x-x^2-6}{27}.$

Cộng các BĐT trên, về theo vế, ta có:

$$\text{VT (*)} \geq \frac{10(x+y+z)-(x^2+y^2+z^2)-18}{27} = \frac{12-(x^2+y^2+z^2)}{27} =$$

$$= \frac{3 + (x + y + z)^2 - (x^2 + y^2 + z^2)}{27} = \frac{1}{9} + \frac{2}{27}(xy + yz + zx) \quad (\text{đpcm}).$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow x = y = z = 1$.

Ví dụ 7: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a + b + c = 3$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a}{1+b^2} + \frac{b}{1+c^2} + \frac{c}{1+a^2} \geq \frac{3}{2}. \quad (*)$$

• Ta có: $\frac{a}{1+b^2} = \frac{a(1+b^2) - ab^2}{1+b^2} = a - \frac{ab^2}{1+b^2} \geq a - \frac{ab}{2}$.

Tương tự: $\frac{b}{1+c^2} \geq b - \frac{bc}{2}; \quad \frac{c}{1+a^2} \geq c - \frac{ac}{2}$.

Do đó, ta chỉ cần chứng minh: $a + b + c - \frac{1}{2}(ab + bc + ca) \geq \frac{3}{2}$.

Từ BĐT $3(ab + bc + ca) \leq (a + b + c)^2$ suy ra $ab + bc + ca \leq 3$.

Do đó: $a + b + c - \frac{1}{2}(ab + bc + ca) \geq \frac{3}{2}$. Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

6. Đánh giá mẫu

Ví dụ 8: Cho ba số thực dương a, b, c . Chứng minh rằng:

$$\frac{a^2}{\sqrt{3a^2 + 8b^2 + 14ab}} + \frac{b^2}{\sqrt{3b^2 + 8c^2 + 14bc}} + \frac{c^2}{\sqrt{3c^2 + 8a^2 + 14ca}} \geq \frac{1}{5}(a + b + c) \quad (*)$$

• Ta có: $\sqrt{3a^2 + 8b^2 + 14ab} = \sqrt{(a+4b)(3a+2b)} \leq \frac{1}{2}(4a+6b) = 2a+3b$.

Tương tự với các mẫu số còn lại. Từ đó:

$$\text{VT } (*) \geq \frac{a^2}{2a+3b} + \frac{b^2}{2b+3c} + \frac{c^2}{2c+3a} \geq \frac{(a+b+c)^2}{2a+3b+2b+3c+2c+3a} = \frac{1}{5}(a+b+c) \quad (\text{đpcm}).$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c$.

Ví dụ 9: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $abc = 1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{ab}{a^5 + b^5 + ab} + \frac{bc}{b^5 + c^5 + bc} + \frac{ca}{c^5 + a^5 + ca} \leq 1. \quad (*)$$

• Trước hết ta chứng minh BĐT: $x^5 + y^5 \geq x^2 y^2 (x + y)$ (1) với mọi $x > 0, y > 0$.

Ta có: (1) $\Leftrightarrow x^3(x^2 - y^2) + y^3(y^2 - x^2) \geq 0 \Leftrightarrow (x^3 - y^3)(x^2 - y^2) \geq 0$

$\Leftrightarrow (x - y)^2(x + y)(x^2 + xy + y^2) \geq 0$ (luôn đúng với mọi $x > 0, y > 0$).

Do đó: $\frac{ab}{a^5 + b^5 + ab} \leq \frac{ab}{a^2 b^2 (a + b) + ab} = \frac{1}{ab(a + b) + abc} = \frac{1}{ab(a + b + c)}$.

Tương tự: $\frac{bc}{b^5 + c^5 + bc} \leq \frac{1}{bc(a + b + c)}; \quad \frac{ca}{c^5 + a^5 + ca} \leq \frac{1}{ca(a + b + c)}$.

$$\text{Suy ra: VT (*)} \leq \frac{1}{ab(a+b+c)} + \frac{1}{bc(a+b+c)} + \frac{1}{ca(a+b+c)} = \frac{a+b+c}{abc(a+b+c)} = 1. \quad (\text{đpcm})$$

Đẳng thức xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 1$.

II. Bài tập áp dụng

Bài 1: Cho ba số thực dương a, b, c . Chứng minh rằng:

$$\frac{2a^3}{a^6+bc} + \frac{2b^3}{b^6+ca} + \frac{2c^3}{c^6+ab} \leq \frac{a}{bc} + \frac{b}{ca} + \frac{c}{ab}.$$

Bài 2: Cho ba số thực dương x, y, z thỏa mãn $x+2y+3z=18$. Chứng minh rằng:

$$\frac{2y+3z+5}{1+x} + \frac{3z+x+5}{1+2y} + \frac{x+2y+5}{1+3z} \geq \frac{51}{7}.$$

Bài 3: Cho hai số a, b dương. Tìm giá trị nhỏ nhất của biểu thức:

$$P = \frac{a+b}{\sqrt{a(4a+5b)} + \sqrt{b(4b+5a)}}.$$

Bài 4: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a+b+c=2$. Chứng minh rằng:

$$\frac{ab}{\sqrt{2c+ab}} + \frac{bc}{\sqrt{2a+bc}} + \frac{ca}{\sqrt{2b+ca}} \leq 1.$$

Bài 5: Cho ba số thực dương a, b, c . Chứng minh rằng:

$$1 + \frac{3}{ab+bc+ca} \geq \frac{6}{a+b+c}.$$

Bài 6: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a^2+b^2+c^2=3$. Tìm giá trị nhỏ nhất của biểu thức:

$$M = \frac{a^5}{b^3+c^2} + \frac{b^5}{c^3+a^2} + \frac{c^5}{a^3+b^2} + a^4 + b^4 + c^4.$$

Bài 7: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $ab+bc+ca=3$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{1+a^2(b+c)} + \frac{1}{1+b^2(c+a)} + \frac{1}{1+c^2(a+b)} \leq \frac{1}{abc}.$$

Bài 8: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $a^2+b^2+c^2=1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a^5+b^5}{ab(a+b)} + \frac{b^5+c^5}{bc(b+c)} + \frac{c^5+a^5}{ca(c+a)} \geq 3(ab+bc+ca) - 2.$$

Bài 9: Cho ba số thực dương a, b, c thỏa mãn $abc \geq 1$. Chứng minh rằng:

$$\left(a + \frac{1}{a+1}\right) \left(b + \frac{1}{b+1}\right) \left(c + \frac{1}{c+1}\right) \geq \frac{27}{8}.$$

Bài 10: Cho ba số thực dương a, b, c . Chứng minh rằng:

$$\frac{a^2+bc}{b+c} + \frac{b^2+ca}{c+a} + \frac{c^2+ab}{a+b} \geq a+b+c.$$

VẤN ĐỀ IV: CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC TỪ NHỮNG BÀI TOÁN TRONG TAM GIÁC

Mở đầu: Trong chứng minh bất đẳng thức, đặc biệt là các bài toán có biến ràng buộc bởi một hệ thức cho trước thoát nhìn chúng ta cứ nghĩ đó là bài toán đại số thuần túy nhưng nếu biết biến đổi linh hoạt điều kiện để chuyển bài toán về dạng lượng giác thì cách giải sẽ trở nên đơn giản hơn rất nhiều. Qua bài viết này tác giả mong muốn gửi đến các em học sinh một phương pháp mà từ trước đến nay thông thường các em ít nghĩ đến.

I. Khi nào thì có thể vận dụng bất đẳng thức trong tam giác?

- Từ điều kiện $a, b, c \in R^+$, $ab + bc + ca = 1$ luôn tồn tại 3 góc của ΔABC sao cho:

$$a = \tan \frac{A}{2}, b = \tan \frac{B}{2}, c = \tan \frac{C}{2}$$

- Từ điều kiện $a, b, c \in R^+$, $ab + bc + ca = abc$ luôn tồn tại 3 góc của ΔABC sao cho:

$$a = \tan A, b = \tan B, c = \tan C$$

- Từ điều kiện $a, b, c \in R^+$, $a^2 = b^2 + c^2 - abc$ (*) với $\alpha \in (0; 2) \Rightarrow$ Tồn tại ΔABC có 3 góc thỏa mãn điều kiện (*) và ta dễ dàng tính được góc A thông qua định lý hàm số cosin.....

- Từ điều kiện $a^2 + b^2 + c^2 + 2abc = 1$, $a, b, c \in [-1; 1]$ luôn tồn tại:

$$a = \cos A, b = \cos B, c = \cos C \text{ với } A + B + C = \pi$$

II. Một số kết quả cơ bản

- Khi ta đặt $a = \tan \frac{A}{2} \Rightarrow \sin A = \frac{2a}{1+a^2}; \cos A = \frac{1-a^2}{1+a^2}; \sin \frac{A}{2} = \frac{a}{\sqrt{1+a^2}}; \cos \frac{A}{2} = \frac{1}{\sqrt{1+a^2}}$

- $a, b, c \in R^+$, $ab + bc + ca = 1$

$$\Rightarrow 1 + a^2 = (a+b)(a+c), \quad 1 + b^2 = (b+c)(b+a), \quad 1 + c^2 = (c+a)(c+b) \quad (1)$$

- $a, b \in R^+ \Rightarrow \frac{1+ab}{\sqrt{1+a^2}\sqrt{1+b^2}} \leq 1 \quad (2)$

Thật vậy (2) tương đương với $(1+ab)^2 \leq (1+a^2)(1+b^2) \Leftrightarrow 2ab \leq a^2 + b^2$

- $a, b, c \in R^+, ab + bc + ca = 1 \Rightarrow \frac{a}{1+a^2} + \frac{b}{1+b^2} \leq \frac{1}{\sqrt{1+c^2}} \quad (3)$

Thật vậy trước hết ta chứng minh:

$$\begin{aligned} \frac{a}{1+a^2} + \frac{b}{1+b^2} &= \frac{1+ab}{\sqrt{(1+a^2)(1+b^2)(1+c^2)}} \\ \Leftrightarrow \frac{a(b+c)+b(c+a)}{(a+b)(b+c)(c+a)} &= \frac{1+ab}{(a+b)(b+c)(c+a)} \quad (\text{Áp dụng kết quả (1)}) \\ \Leftrightarrow a(b+c)+b(c+a) &= 1+ab \Leftrightarrow ab+bc+ca=1 \end{aligned}$$

Vì $\frac{1+ab}{\sqrt{(1+a^2)(1+b^2)}} \leq 1 \Rightarrow \text{đpcm}$

- $a, b, c \in R^+, ab + bc + ca = 1 \Rightarrow \frac{1-a^2}{1+a^2} + \frac{1-b^2}{1+b^2} \leq \frac{2c}{\sqrt{1+c^2}}$

Thật vậy trước hết ta chứng minh $\frac{1-a^2}{1+a^2} + \frac{1-b^2}{1+b^2} = \frac{2c(1+ab)}{\sqrt{(1+a^2)(1+b^2)(1+c^2)}}$

Sau đó dùng kết quả (2), ta có điều phải chứng minh.

III. Nhìn bài toán bằng con mắt lượng giác:

- Ta thấy (2) $\Leftrightarrow \frac{1}{\sqrt{1+a^2}\sqrt{1+b^2}} + \frac{ab}{\sqrt{1+a^2}\sqrt{1+b^2}} \leq 1$
 $\Leftrightarrow \cos \frac{A}{2} \cdot \cos \frac{B}{2} + \sin \frac{A}{2} \cdot \sin \frac{B}{2} \leq 1 \Leftrightarrow \cos \left(\frac{A}{2} - \frac{B}{2} \right) \leq 1$

Rõ ràng bất đẳng thức này luôn đúng.

- Ta thấy (3) $\Leftrightarrow \sin A + \sin B \leq 2 \cos \frac{C}{2}$

Nhưng ta có: $\sin A + \sin B = 2 \cos \frac{C}{2} \cdot \cos \left(\frac{A-B}{2} \right)$, $\cos \left(\frac{A-B}{2} \right) \leq 1 \Rightarrow \text{đpcm.}$

- Ta thấy (4) $\Leftrightarrow \cos A + \cos B \leq 2 \sin \frac{C}{2}$

Nhưng ta có: $\cos A + \cos B = 2 \sin \frac{C}{2} \cdot \cos \left(\frac{A-B}{2} \right)$, $\cos \left(\frac{A-B}{2} \right) \leq 1 \Rightarrow \text{đpcm.}$

Bây giờ ta sẽ chứng minh các bài toán phức tạp hơn.

Bài 1. Cho $a, b, c > 0, ab + bc + ca = 1$. Chứng minh rằng: $\frac{a}{1+a^2} + \frac{b}{1+b^2} + \frac{3c}{\sqrt{1+c^2}} \leq \sqrt{10}$ (1)

- Ta thấy (1) $\Leftrightarrow \sin A + \sin B + 6 \sin \frac{C}{2} \leq 2\sqrt{10}$.

Lại có $\sin A + \sin B \leq 2 \cos \frac{C}{2}$, nên ta sẽ chứng minh $3 \sin \frac{C}{2} + \cos \frac{C}{2} \leq \sqrt{10}$.

Theo BĐT Bunhiacopxki $\left(3 \sin \frac{C}{2} + \cos \frac{C}{2} \right)^2 \leq (9+1) \left(\sin^2 \frac{C}{2} + \cos^2 \frac{C}{2} \right) = 10 \Rightarrow \text{đpcm.}$

Bài 2. Cho $a, b, c > 0, abc + a + c = b$. Chứng minh rằng: $\frac{2}{1+a^2} - \frac{2}{1+b^2} + \frac{3}{1+c^2} \leq \frac{10}{3}$ (2)

- Đây là bài toán khó nhưng nhìn kỹ các bạn sẽ thấy $abc + a + c = b \Leftrightarrow ac + \frac{a}{b} + \frac{c}{b} = 1$.

Từ đó ta đặt $a = \tan \frac{A}{2}$, $\frac{1}{b} = \tan \frac{B}{2}$, $c = \tan \frac{C}{2}$.

$$(2) \Leftrightarrow 2 \cos^2 \frac{A}{2} - 2 \sin^2 \frac{B}{2} + 3 \cos^2 \frac{C}{2} \leq \frac{10}{3} \Leftrightarrow (\cos A + 1) - (1 - \cos B) + 3 \left(1 - \sin^2 \frac{C}{2} \right) \leq \frac{10}{3}$$

$$\Leftrightarrow 2 \sin \frac{C}{2} \cdot \cos \left(\frac{A-B}{2} \right) - 3 \sin^2 \frac{C}{2} \leq \frac{1}{3} \quad (*)$$

Vì $\cos \left(\frac{A-B}{2} \right) \leq 1 \Rightarrow VT (*) \leq 2 \sin \frac{C}{2} - 3 \sin^2 \frac{C}{2}$

Ta sẽ chứng minh:

$$2\sin\frac{C}{2} - 3\sin^2\frac{C}{2} \leq \frac{1}{3} \Leftrightarrow 2\sin\frac{C}{2} - 3\sin^2\frac{C}{2} - \frac{1}{3} \leq 0 \Leftrightarrow -3\left(\sin\frac{C}{2} - \frac{1}{3}\right)^2 \leq 0.$$

Điều này là hiển nhiên $\Rightarrow$ đpcm.

Bài 3. Cho x, y, z là các số dương thỏa mãn $x(x+y+z)=3yz$. Chứng minh rằng:

$$(x+y)^3 + (x+z)^3 + 3(x+y)(y+z)(z+x) \leq 5(y+z)^3 \quad (\text{TSDH 2009A})$$

- Đặt $a = x + y, b = y + z, c = z + x$ thì a, b, c là các số dương và

$$x = \frac{b+c-a}{2}; \quad y = \frac{c+a-b}{2}; \quad z = \frac{a+b-c}{2}$$

Bài toán trở thành: Cho a, b, c là các số dương thỏa mãn $a^2 = b^2 + c^2 - bc$. Chứng minh:

$$b^3 + c^3 + 3abc \leq 5a^3 \quad (*)$$

Coi a, b, c như là 3 cạnh của tam giác, ta suy ra góc $A = 60^\circ$

$$\text{Ta có } (*) \Leftrightarrow (b+c)(b^2 - bc + c^2) + 3abc = a^2(b+c) + 3abc \leq 5a^3$$

$$\Leftrightarrow a(b+c) + 3bc \leq 5a^2 \quad (**)$$

Vận dụng điều kiện góc $A = 60^\circ$ và các hệ thức $a = 2R\sin A, b = 2R\sin B, c = 2R\sin C$

$$\text{Ta có } (**) \Leftrightarrow 2\sqrt{3}(\sin B + \sin C) + 12\sin B \cdot \sin C \leq 15$$

Mặt khác ta có:

$$\sin B + \sin C \leq 2\sin\left(\frac{B+C}{2}\right) = \sqrt{3}, \quad \sin B \sin C \leq \frac{(\sin B + \sin C)^2}{4} \leq \frac{\left[2\sin\left(\frac{B+C}{2}\right)\right]^2}{4} = \frac{3}{4}$$

Ta suy ra đpcm. Dấu bằng xảy ra khi $a = b = c \Leftrightarrow x = y = z$.

Bài 4. Cho $a, b, c \geq 0, a^2 + b^2 + c^2 + 2abc = 4$. Chứng minh rằng $a + b + c \geq abc + 2$ (4)

- Từ giả thiết suy ra $a, b, c \in [0; 2]$, do đó tồn tại $A, B, C \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right]$ sao cho

$$a = 2\cos A, b = 2\cos B, c = 2\cos C \text{ và } a^2 + b^2 + c^2 + 2abc = 1$$

Suy ra A, B, C là các đỉnh của tam giác nhọn ABC.

$$(4) \Leftrightarrow \cos A + \cos B + \cos C \geq 4\cos A \cdot \cos B \cdot \cos C + 1$$

$$\Leftrightarrow \sin\frac{A}{2}\sin\frac{B}{2}\sin\frac{C}{2} \geq \cos A \cdot \cos B \cdot \cos C$$

$$\text{Ta có } \cos A \cdot \cos B \leq \frac{(\cos A + \cos B)^2}{4} = \sin^2\frac{C}{2} \cdot \cos^2\left(\frac{A-B}{2}\right) \leq \sin^2\frac{C}{2}$$

Tương tự có 2 bất đẳng thức nữa. Sau đó nhân vế với vế, 3 bất đẳng thức cùng chiều ta có điều phải chứng minh.

Bài 5. Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x + y + z = xyz \end{cases}$. Chứng minh rằng: $\frac{x}{\sqrt{1+x^2}} + \frac{y}{\sqrt{1+y^2}} + \frac{z}{\sqrt{1+z^2}} \leq \frac{3\sqrt{3}}{2}$ (5)

- Đặt $x = \tan A, y = \tan B, z = \tan C$ với A, B, C là 3 góc nhọn của tam giác ABC

$$\text{thì } (5) \Leftrightarrow \sin A + \sin B + \sin C \leq \frac{3\sqrt{3}}{2}$$

Ta có $\sin A + \sin B = 2 \sin \left(\frac{A+B}{2} \right) \cdot \cos \left(\frac{A-B}{2} \right) \leq 2 \sin \left(\frac{A+B}{2} \right)$

và $\sin C + \sin 60^\circ \leq 2 \sin \left(\frac{C+60^\circ}{2} \right)$

Từ đó suy ra $\sin A + \sin B + \sin C + \sin 60^\circ \leq 4 \sin \left(\frac{A+B+C+60^\circ}{4} \right) = 4 \sin 60^\circ = \frac{4\sqrt{3}}{2}$

hay $\sin A + \sin B + \sin C \leq \frac{3\sqrt{3}}{2}$ (đpcm).

VẤN ĐỀ V: CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC BẰNG PHƯƠNG PHÁP LƯỢNG GIÁC

* Đề học sinh nắm kiến thức một cách hệ thống tôi (tác giả) đã lập bảng một số dấu hiệu nhận biết sau: (Giả sử các hàm số lượng giác sau đều có nghĩa)

Biểu thức đại số	Biểu thức lượng giác tương tự	Công thức lượng giác
$1+x^2$	$1+\tan^2 t$	$1+\tan^2 t = \frac{1}{\cos^2 t}$
$4x^3-3x$	$4\cos^3 t-3\cos t$	$4\cos^3 t-3\cos t = \cos 3t$
$2x^2-1$	$2\cos^2 t-1$	$2\cos^2 t-1 = \cos 2t$
$\frac{2x}{1-x^2}$	$\frac{2\tan t}{1-\tan^2 t}$	$\frac{2\tan t}{1-\tan^2 t} = \tan 2t$
$\frac{2x}{1-x^2}$	$\frac{2\tan t}{1-\tan^2 t}$	$\frac{2\tan t}{1-\tan^2 t} = \sin 2t$
$\frac{x+y}{1-xy}$	$\frac{\tan \alpha + \tan \beta}{1-\tan \alpha \cdot \tan \beta}$	$\frac{\tan \alpha + \tan \beta}{1-\tan \alpha \cdot \tan \beta} = \tan(\alpha + \beta)$
x^2-1	$\frac{1}{\cos^2 \alpha} - 1$	$\frac{1}{\cos^2 \alpha} - 1 = \tan^2 \alpha$
...		

MỘT SỐ PHƯƠNG PHÁP LƯỢNG GIÁC ĐỂ CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC ĐẠI SỐ

I. DẠNG 1: Sử dụng hệ thức $\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha = 1$

1. Phương pháp:

a) Nếu thấy $x^2 + y^2 = 1$ thì đặt $\begin{cases} x = \sin \alpha \\ y = \cos \alpha \end{cases}$ với $\alpha \in [0; 2\pi]$.

b) Nếu thấy $x^2 + y^2 = a^2$ ($a > 0$) thì đặt $\begin{cases} x = a \sin \alpha \\ y = a \cos \alpha \end{cases}$ với $\alpha \in [0; 2\pi]$.

2. Các ví dụ minh họa:

Ví dụ 1: Cho 4 số a, b, c, d thỏa mãn: $a^2 + b^2 = c^2 + d^2 = 1$. Chứng minh rằng:

$$-\sqrt{2} \leq S = a(c+d) + b(c-d) \leq \sqrt{2} \quad (1)$$

• Đặt $\begin{cases} a = \sin u \\ b = \cos u \end{cases}$ và $\begin{cases} c = \sin v \\ d = \cos v \end{cases}$

$$\begin{aligned} \Rightarrow S &= \sin u(\sin v + \cos v) + \cos u(\sin v - \cos v) \\ &= (\sin u \cos v + \sin v \cos u) - (\cos u \cos v - \sin u \sin v) = \sin(u+v) - \cos(u+v) \\ &= \sqrt{2} \sin \left[(u+v) - \frac{\pi}{4} \right] \Rightarrow -\sqrt{2} \leq S = a(c+d) + b(c-d) \leq \sqrt{2} \quad (\text{đpcm}). \end{aligned}$$

Ví dụ 2: Cho $a^2 + b^2 = 1$. Chứng minh rằng: $\left(a^2 + \frac{1}{a^2}\right)^2 + \left(b^2 + \frac{1}{b^2}\right)^2 \geq \frac{25}{2} \quad (2)$

• Đặt $a = \cos \alpha, b = \sin \alpha$ với $0 \leq \alpha \leq 2\pi$.

$$\begin{aligned} \text{VT (2)} &= \left(a^2 + \frac{1}{a^2}\right)^2 + \left(b^2 + \frac{1}{b^2}\right)^2 = \left(\cos^2 \alpha + \frac{1}{\cos^2 \alpha}\right)^2 + \left(\sin^2 \alpha + \frac{1}{\sin^2 \alpha}\right)^2 \\ &= \cos^4 \alpha + \sin^4 \alpha + \frac{1}{\cos^4 \alpha} + \frac{1}{\sin^4 \alpha} + 4 = \cos^4 \alpha + \sin^4 \alpha + \frac{\cos^4 \alpha + \sin^4 \alpha}{\cos^4 \alpha \cdot \sin^4 \alpha} + 4 \\ &= (\cos^4 \alpha + \sin^4 \alpha) \left(1 + \frac{1}{\cos^4 \alpha \cdot \sin^4 \alpha}\right) + 4 \\ &= \left[(\cos^2 \alpha + \sin^2 \alpha)^2 - 2 \cos^2 \alpha \sin^2 \alpha\right] \left(1 + \frac{1}{\cos^4 \alpha \cdot \sin^4 \alpha}\right) + 4 \\ &= \left(1 - \frac{1}{2} \sin^2 2\alpha\right) \left(1 + \frac{16}{\sin^4 2\alpha}\right) + 4 \geq \left(1 - \frac{1}{2}\right) (1+16) + 4 = \frac{17}{2} + 4 = \frac{25}{2} \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow \sin 2\alpha = 1 \Leftrightarrow |a| = |b| = \frac{\sqrt{2}}{2}$.

Bây giờ ta đẩy bài toán lên mức độ cao hơn một bước nữa để xuất hiện $a^2 + b^2 = 1$.

Ví dụ 3: Cho $a^2 + b^2 - 2a - 4b + 4 = 0$. Chứng minh rằng:

$$A = \left| a^2 - b^2 + 2\sqrt{3}ab - 2(1+2\sqrt{3})a + (4-2\sqrt{3})b + 4\sqrt{3} - 3 \right| \leq 2 \quad (3)$$

• Biến đổi điều kiện: $a^2 + b^2 - 2a - 4b + 4 = 0 \Leftrightarrow (a-1)^2 + (b-2)^2 = 1$.

Đặt $\begin{cases} a-1 = \sin \alpha \\ b-2 = \cos \alpha \end{cases} \Rightarrow \begin{cases} a = 1 + \sin \alpha \\ b = 2 + \cos \alpha \end{cases}$.

$$\begin{aligned} \Rightarrow A &= \left| \sin^2 \alpha - \cos^2 \alpha + 2\sqrt{3} \sin \alpha \cos \alpha \right| \\ &= \left| \sqrt{3} \sin 2\alpha - \cos 2\alpha \right| = 2 \left| \frac{\sqrt{3}}{2} \sin 2\alpha - \frac{1}{2} \cos 2\alpha \right| = 2 \left| \sin \left(2\alpha - \frac{\pi}{6} \right) \right| \leq 2 \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

$$\text{Dấu "=" xảy ra} \Leftrightarrow \begin{cases} a = 1 + \frac{\sqrt{3}}{2} \\ b = \frac{5}{2} \end{cases} \text{ hoặc } \begin{cases} a = \frac{1}{2} \\ b = 2 + \frac{\sqrt{3}}{2} \end{cases}.$$

Ví dụ 4: Cho a, b thỏa mãn : $|5a + 12b + 7| = 13$. Chứng minh rằng: $a^2 + b^2 + 2(b-1) \geq -1$ (4)

• Biến đổi bất đẳng thức (4) $\Leftrightarrow (a-1)^2 + (b+1)^2 \geq 1$

$$\text{Đặt } \begin{cases} a-1 = R \sin \alpha \\ b+1 = R \cos \alpha \end{cases} \text{ với } R \geq 0 \Leftrightarrow \begin{cases} a = R \sin \alpha + 1 \\ b = R \cos \alpha - 1 \end{cases} \Leftrightarrow (a-1)^2 + (b+1)^2 = R^2$$

$$\text{Ta có: } |5a + 12b + 7| = 13 \Leftrightarrow |5(R \sin \alpha + 1) + 12(R \cos \alpha - 1) + 7| = 13$$

$$\Leftrightarrow |5R \sin \alpha + 12R \cos \alpha| = 13 \Leftrightarrow 1 = R \left| \frac{5}{13} \sin \alpha + \frac{12}{13} \cos \alpha \right| = R \left| \sin \left(\alpha + \arccos \frac{5}{13} \right) \right| \leq R$$

Từ đó suy ra $(a-1)^2 + (b+1)^2 = R^2 \geq 1$ (đpcm).

$$\text{Dấu "=" xảy ra} \Leftrightarrow \begin{cases} a = \frac{18}{13} \\ b = -\frac{1}{13} \end{cases} \text{ hoặc } \begin{cases} a = \frac{8}{13} \\ b = -\frac{25}{13} \end{cases}.$$

II. DẠNG 2: Sử dụng tập giá trị $|\sin \alpha| \leq 1$; $|\cos \alpha| \leq 1$

1. Phương pháp:

$$\text{a) Nếu thấy } |x| \leq 1 \text{ thì đặt } \begin{cases} x = \sin \alpha \text{ khi } \alpha \in \left[-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2} \right] \\ x = \cos \alpha \text{ khi } \alpha \in [0; \pi] \end{cases}$$

$$\text{b) Nếu thấy } |x| \leq m \text{ (} m \geq 0 \text{) thì đặt } \begin{cases} x = m \sin \alpha \text{ khi } \alpha \in \left[-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2} \right] \\ x = m \cos \alpha \text{ khi } \alpha \in [0; \pi] \end{cases}$$

2. Các ví dụ minh họa:

Ví dụ 1: Chứng minh rằng: $(1+x)^p + (1-x)^p \leq 2^p$, với $|x| \leq 1$, $p \geq 1$.

• Đặt $x = \cos \alpha$ với $\alpha \in [0; \pi]$.

$$\text{Khi đó } (1+x)^p + (1-x)^p = (1+\cos \alpha)^p + (1-\cos \alpha)^p$$

$$= \left(2 \cos^2 \frac{\alpha}{2}\right)^p + \left(2 \sin^2 \frac{\alpha}{2}\right)^p = 2^p \left(\cos^{2p} \frac{\alpha}{2} + \sin^{2p} \frac{\alpha}{2}\right) \leq 2^p \left(\cos^2 \frac{\alpha}{2} + \sin^2 \frac{\alpha}{2}\right) = 2^p$$

Ví dụ 2: Chứng minh rằng: $\sqrt{3} - 2 \leq A = 2\sqrt{3}a^2 + 2a\sqrt{1-a^2} \leq \sqrt{3} + 2$

- Từ đk $1-a^2 \geq 0 \Leftrightarrow |a| \leq 1$ nên đặt $a = \cos \alpha$ với $0 \leq \alpha \leq \pi \Rightarrow \sqrt{1-a^2} = \sin \alpha$.

Khi đó ta có:

$$\begin{aligned} A &= 2\sqrt{3}a^2 + 2a\sqrt{1-a^2} = 2\sqrt{3}\cos^2 \alpha + 2\cos \alpha \sin \alpha = \sqrt{3}(1 + \cos 2\alpha) + \sin 2\alpha \\ &= 2 \left[\frac{\sqrt{3}}{2} \cos 2\alpha + \frac{1}{2} \sin 2\alpha \right] + \sqrt{3} = 2 \sin \left(2\alpha + \frac{\pi}{3} \right) + \sqrt{3} \Rightarrow \sqrt{3} - 2 \leq A \leq \sqrt{3} + 2 \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 3: Chứng minh rằng: $\sqrt{1+\sqrt{1-a^2}} \left[\sqrt{(1+a)^3} - \sqrt{(1-a)^3} \right] \leq 2\sqrt{2} + \sqrt{2-2a^2} \quad (1)$

- Từ đk $|a| \leq 1$ nên đặt $a = \cos \alpha$ với $\alpha \in [0, \pi]$

$$\Rightarrow \sqrt{1-a} = \sqrt{2} \sin \frac{\alpha}{2}; \quad \sqrt{1+a} = \sqrt{2} \cos \frac{\alpha}{2}; \quad \sqrt{1-a^2} = \sin \alpha$$

$$\begin{aligned} (1) &\Leftrightarrow \sqrt{1+2\sin \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{2}} \cdot 2\sqrt{2} \left[\cos^3 \frac{\alpha}{2} - \sin^3 \frac{\alpha}{2} \right] \leq 2\sqrt{2} + 2\sqrt{2} \sin \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{2} \\ &\Leftrightarrow \left(\sin \frac{\alpha}{2} + \cos \frac{\alpha}{2} \right) \left(\cos \frac{\alpha}{2} - \sin \frac{\alpha}{2} \right) \left(\cos^2 \frac{\alpha}{2} + \sin \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{2} + \sin^2 \frac{\alpha}{2} \right) \leq 1 + \sin \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{2} \\ &\Leftrightarrow \left(\sin \frac{\alpha}{2} + \cos \frac{\alpha}{2} \right) \left(\cos \frac{\alpha}{2} - \sin \frac{\alpha}{2} \right) = \cos^2 \frac{\alpha}{2} - \sin^2 \frac{\alpha}{2} = \cos \alpha \leq 1 \quad \text{đúng} \Rightarrow (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 4: Chứng minh rằng: $S = \left| 4 \left(\sqrt{(1-a^2)^3} - a^3 \right) + 3 \left(a - \sqrt{1-a^2} \right) \right| \leq \sqrt{2}$

Từ đk $|a| \leq 1$ nên đặt $a = \cos \alpha$ với $\alpha \in [0, \pi] \Rightarrow \sqrt{1-a^2} = \sin \alpha$.

$$\begin{aligned} \text{Khi đó: } S &= \left| 4(\sin^3 \alpha - \cos^3 \alpha) + 3(\cos \alpha - \sin \alpha) \right| = \left| (3 \sin \alpha - 4 \sin^3 \alpha) + (4 \cos^3 \alpha - 3 \cos \alpha) \right| \\ &= \left| \sin 3\alpha + \cos 3\alpha \right| = \sqrt{2} \left| \sin \left(3\alpha + \frac{\pi}{4} \right) \right| \leq \sqrt{2} \Rightarrow (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 5: Chứng minh rằng $A = \left| a\sqrt{1-b^2} + b\sqrt{1-a^2} + \sqrt{3} \left(ab - \sqrt{(1-a^2)(1-b^2)} \right) \right| \leq 2$

- Từ điều kiện: $1-a^2 \geq 0, 1-b^2 \geq 0 \Rightarrow |a| \leq 1, |b| \leq 1$ nên:

Đặt $a = \sin \alpha$, $b = \sin \beta$ với $\alpha, \beta \in \left[-\frac{\pi}{2}; \frac{\pi}{2}\right]$

$$\begin{aligned} \text{Khi đó } A &= \left| \sin \alpha \cos \beta + \cos \alpha \sin \beta - \sqrt{3} \cos(\alpha + \beta) \right| \\ &= \left| \sin(\alpha + \beta) - \sqrt{3} \cos(\alpha + \beta) \right| = 2 \left| \frac{1}{2} \sin(\alpha + \beta) - \frac{\sqrt{3}}{2} \cos(\alpha + \beta) \right| \\ &= 2 \left| \sin \left[(\alpha + \beta) - \frac{\pi}{3} \right] \right| \leq 2 \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 6: Chứng minh rằng: $A = |4a^3 - 24a^2 + 45a - 26| \leq 1, \forall a \in [1; 3]$.

• Do $a \in [1; 3]$ nên $|a - 2| \leq 1$ nên ta đặt $a - 2 = \cos \alpha \Leftrightarrow a = 2 + \cos \alpha$.

$$\begin{aligned} \text{Ta có: } A &= |4(2 + \cos \alpha)^3 - 24(2 + \cos \alpha)^2 + 45(2 + \cos \alpha) - 26| = |4 \cos^3 \alpha - 3 \cos \alpha| \\ &= |\cos 3\alpha| \leq 1 \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 7: Chứng minh rằng: $A = |\sqrt{2a - a^2} - \sqrt{3}a + \sqrt{3}| \leq 2, \forall a \in [0; 2]$

• Do $a \in [0; 2]$ nên $|a - 1| \leq 1$ nên ta đặt $a - 1 = \cos \alpha$ với $\alpha \in [0; \pi]$.

$$\begin{aligned} \text{Ta có: } A &= \left| \sqrt{2(1 + \cos \alpha) - (1 - \cos \alpha)^2} - \sqrt{3}(1 + \cos \alpha) + \sqrt{3} \right| = \left| \sqrt{1 - \cos^2 \alpha} - \sqrt{3} \cos \alpha \right| \\ &= \left| \sin \alpha - \sqrt{3} \cos \alpha \right| = 2 \left| \frac{1}{2} \sin \alpha - \frac{\sqrt{3}}{2} \cos \alpha \right| = 2 \left| \sin \left(\alpha + \frac{\pi}{3} \right) \right| \leq 2 \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

III. DẠNG 3: Sử dụng công thức: $1 + \tan^2 \alpha = \frac{1}{\cos^2 \alpha} \Leftrightarrow \tan^2 \alpha = \frac{1}{\cos^2 \alpha} - 1 \quad (\alpha \neq \frac{\pi}{2} + k\pi)$

1. Phương pháp:

a) Nếu $|x| \geq 1$ hoặc bài toán có chứa biểu thức $\sqrt{x^2 - 1}$

$$\text{thì đặt } x = \frac{1}{\cos \alpha} \text{ với } \alpha \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \cup \left[\pi, \frac{3\pi}{2}\right)$$

b) Nếu $|x| \geq m$ hoặc bài toán có chứa biểu thức $\sqrt{x^2 - m^2}$

$$\text{thì đặt } x = \frac{m}{\cos \alpha} \text{ với } \alpha \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \cup \left[\pi, \frac{3\pi}{2}\right)$$

2. Các ví dụ minh họa:

Ví dụ 1: Chứng minh rằng $A = \left| \frac{\sqrt{a^2 - 1} + \sqrt{3}}{a} \right| \leq 2, \forall |a| \geq 1$

- Do $|a| \geq 1$ nên đặt $a = \frac{1}{\cos \alpha}$ với $\alpha \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \cup \left[\pi, \frac{3\pi}{2}\right) \Rightarrow \sqrt{a^2 - 1} = \sqrt{\tan^2 \alpha} = \tan \alpha$.

Khi đó:

$$A = \left| \frac{\sqrt{a^2 - 1} + \sqrt{3}}{a} \right| = |(\tan \alpha + \sqrt{3}) \cos \alpha| = |\sin \alpha + \sqrt{3} \cos \alpha| = 2 \left| \sin \left(\alpha + \frac{\pi}{3} \right) \right| \leq 2 \quad (\text{đpcm})$$

Ví dụ 2: Chứng minh rằng: $-4 \leq A = \frac{5 - 12\sqrt{a^2 - 1}}{a^2} \leq 9, \forall |a| \geq 1$

- Do $|a| \geq 1$ nên đặt $a = \frac{1}{\cos \alpha}$ với $\alpha \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \cup \left[\pi, \frac{3\pi}{2}\right) \Rightarrow \sqrt{a^2 - 1} = \sqrt{\tan^2 \alpha} = \tan \alpha$.

$$\text{Khi đó: } A = \frac{5 - 12\sqrt{a^2 - 1}}{a^2} = (5 - 12 \tan \alpha) \cos^2 \alpha = 5 \cos^2 \alpha - 12 \sin \alpha \cos \alpha$$

$$= \frac{5(1 + \cos 2\alpha)}{2} - 6 \sin 2\alpha$$

$$= \frac{5}{2} + \frac{13}{2} \left(\frac{5}{13} \cos 2\alpha - \frac{12}{13} \sin 2\alpha \right) = \frac{5}{2} + \frac{13}{2} \cos \left(2\alpha + \arccos \frac{5}{13} \right)$$

$$\Rightarrow -4 = \frac{5}{2} + \frac{13}{2}(-1) \leq A = \frac{5}{2} + \frac{13}{2} \cos \left(2\alpha + \arccos \frac{5}{13} \right) \leq \frac{5}{2} + \frac{13}{2} \cdot 1 = 9 \quad (\text{đpcm})$$

Ví dụ 3: Chứng minh rằng: $A = \left| \frac{\sqrt{a^2 - 1} + \sqrt{b^2 - 1}}{ab} \right| \leq 1, \forall |a|, |b| \geq 1$.

- Do $|a|, |b| \geq 1$ nên đặt $a = \frac{1}{\cos \alpha}, b = \frac{1}{\cos \beta}$ với $\alpha, \beta \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \cup \left[\pi, \frac{3\pi}{2}\right)$.

Khi đó ta có:

$$A = |(\tan \alpha + \tan \beta) \cos \alpha \cos \beta| = |\sin \alpha \cos \beta + \sin \beta \cos \alpha| = |\sin(\alpha + \beta)| \leq 1 \quad (\text{đpcm})$$

Ví dụ 4: Chứng minh rằng: $a + \frac{a}{\sqrt{a^2 - 1}} \geq 2\sqrt{2}, \forall |a| > 1$

- Do $|a| > 1$ nên đặt $a = \frac{1}{\cos \alpha}$ với $\alpha \in \left(0; \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow \frac{a}{\sqrt{a^2 - 1}} = \frac{1}{\cos \alpha} \cdot \frac{1}{\sqrt{\tan^2 \alpha}} = \frac{1}{\sin \alpha}$.

Khi đó:

$$a + \frac{a}{\sqrt{a^2 - 1}} = \frac{1}{\cos \alpha} + \frac{1}{\sin \alpha} \geq 2 \cdot \sqrt{\frac{1}{\cos \alpha} \cdot \frac{1}{\sin \alpha}} = \frac{2\sqrt{2}}{\sqrt{\sin 2\alpha}} \geq 2\sqrt{2} \quad (\text{đpcm})$$

Ví dụ 5: Chứng minh rằng: $y\sqrt{x^2-1} + 4\sqrt{y^2-1} + 3 \leq xy\sqrt{26}, \forall |x|, |y| \geq 1$ (*)

• Bất đẳng thức (*) $\Leftrightarrow \frac{\sqrt{x^2-1}}{x} + \frac{1}{x} \left(\frac{4\sqrt{y^2-1}}{y} + \frac{3}{y} \right) \leq \sqrt{26}$ (1)

Do $|x|, |y| \geq 1$ nên đặt $x = \frac{1}{\cos \alpha}, y = \frac{1}{\cos \beta}$ với $\alpha, \beta \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$.

Khi đó: (1) $\Leftrightarrow S = \sin \alpha + \cos \alpha (4 \sin \beta + 3 \cos \beta) \leq \sqrt{26}$

Ta có: $S \leq \sin \alpha + \cos \alpha \sqrt{(4^2 + 3^2)(\sin^2 \beta + \cos^2 \beta)} = \sin \alpha + 5 \cos \alpha$
 $\leq \sqrt{(1^2 + 5^2)(\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha)} = \sqrt{26} \Rightarrow (\text{đpcm})$

IV. DẠNG 4: Sử dụng công thức $1 + \tan^2 \alpha = \frac{1}{\cos^2 \alpha}$

1. Phương pháp:

a) Nếu $x \in \mathbb{R}$ và bài toán chứa $1 + x^2$ thì đặt $x = \tan \alpha$ với $\alpha \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$

b) Nếu $x \in \mathbb{R}$ và bài toán chứa $x^2 + m^2$ thì đặt $x = m \tan \alpha$ với $\alpha \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$

2. Các ví dụ minh họa:

Ví dụ 1: Chứng minh rằng: $S = \left| \frac{3x}{\sqrt{1+x^2}} - \frac{4x^3}{\sqrt{(1+x^2)^3}} \right| \leq 1$

• Đặt $x = \tan \alpha$ với $\alpha \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow \sqrt{1+x^2} = \frac{1}{\cos \alpha}$.

Khi đó: $S = |3 \tan \alpha \cdot \cos \alpha - 4 \tan^3 \alpha \cdot \cos^3 \alpha| = |3 \sin \alpha - 4 \sin^3 \alpha| = |\sin 3\alpha| \leq 1$ (đpcm)

Ví dụ 2: Tìm giá trị lớn nhất và nhỏ nhất của biểu thức: $A = \frac{3+8a^2+12a^4}{(1+2a^2)^2}$

• Đặt $a\sqrt{2} = \tan \alpha$ với $\alpha \in \left(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right)$ thì ta có:

$$A = \frac{3+4\tan^2 \alpha + 3\tan^4 \alpha}{(1+\tan^2 \alpha)^2} = \frac{3\cos^4 \alpha + 4\sin^2 \alpha \cos^2 \alpha + 3\sin^4 \alpha}{(\cos^2 \alpha + \sin^2 \alpha)^2}$$

$$= 3(\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha)^2 - 2\sin^2 \alpha \cos^2 \alpha = 3 - \frac{\sin^2 2\alpha}{2}$$

$$\Rightarrow \frac{5}{2} = 3 - \frac{1}{2} \leq A = 3 - \frac{\sin^2 2\alpha}{2} \leq 2 - \frac{0}{2} = 3$$

Với $\alpha = 0$ thì $a = 0 \Rightarrow \text{Max} A = 3$; Với $\alpha = \frac{\pi}{4}$ thì $a = \frac{1}{2} \Rightarrow \text{Min} A = \frac{5}{2}$.

Ví dụ 3: Chứng minh rằng: $\left| \frac{(a+b)(1-ab)}{(1+a^2)(1+b^2)} \right| \leq \frac{1}{2}, \forall a, b \in \mathbb{R}$

• Đặt $a = \tan \alpha, b = \tan \beta$.

$$\begin{aligned} \text{Khi đó } \left| \frac{(a+b)(1-ab)}{(1+a^2)(1+b^2)} \right| &= \left| \frac{(\tan \alpha + \tan \beta)(1 - \tan \alpha \tan \beta)}{(1 + \tan^2 \alpha)(1 + \tan^2 \beta)} \right| \\ &= \left| \cos^2 \alpha \cos^2 \beta \cdot \frac{\sin(\alpha + \beta)}{\cos \alpha \cos \beta} \cdot \frac{\cos \alpha \cos \beta - \sin \alpha \sin \beta}{\cos \alpha \cos \beta} \right| \\ &= |\sin(\alpha + \beta) \cos(\alpha + \beta)| = \frac{1}{2} |\sin[2(\alpha + \beta)]| \leq \frac{1}{2} \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Ví dụ 4: Chứng minh rằng: $\frac{|a-b|}{\sqrt{(1+a^2)(1+b^2)}} + \frac{|b-c|}{\sqrt{(1+b^2)(1+c^2)}} \geq \frac{|c-a|}{\sqrt{(1+c^2)(1+a^2)}}, \forall a, b, c$

• Đặt $a = \tan \alpha, b = \tan \beta, c = \tan \gamma$. Khi đó:

$$\begin{aligned} \text{BĐT} &\Leftrightarrow \frac{|\tan \alpha - \tan \beta|}{\sqrt{(1 + \tan^2 \alpha)(1 + \tan^2 \beta)}} + \frac{|\tan \beta - \tan \gamma|}{\sqrt{(1 + \tan^2 \beta)(1 + \tan^2 \gamma)}} \geq \frac{|\tan \gamma - \tan \alpha|}{\sqrt{(1 + \tan^2 \gamma)(1 + \tan^2 \alpha)}} \\ &\Leftrightarrow \left| \cos \alpha \cos \beta \cdot \frac{\sin(\alpha - \beta)}{\cos \alpha \cos \beta} \right| + \left| \cos \beta \cos \gamma \cdot \frac{\sin(\beta - \gamma)}{\cos \beta \cos \gamma} \right| \geq \left| \cos \gamma \cos \alpha \cdot \frac{\sin(\gamma - \alpha)}{\cos \gamma \cos \alpha} \right| \\ &\Leftrightarrow |\sin(\alpha - \beta)| + |\sin(\beta - \gamma)| \geq |\sin(\gamma - \alpha)| \end{aligned}$$

Biến đổi biểu thức về phải ta có:

$$\begin{aligned} |\sin(\gamma - \alpha)| &= |\sin[(\alpha - \beta) + (\beta - \gamma)]| = |\sin(\alpha - \beta) \cos(\beta - \gamma) + \sin(\beta - \gamma) \cos(\alpha - \beta)| \leq \\ &\leq |\sin(\alpha - \beta) \cos(\beta - \gamma)| + |\sin(\beta - \gamma) \cos(\alpha - \beta)| \\ &= |\sin(\alpha - \beta)| \cdot |\cos(\beta - \gamma)| + |\sin(\beta - \gamma)| \cdot |\cos(\alpha - \beta)| \\ &\leq |\sin(\alpha - \beta)| + |\sin(\beta - \gamma)| \quad (\text{đpcm}). \end{aligned}$$

Ví dụ 5: Chứng minh rằng: $\sqrt{ab} + \sqrt{cd} \leq \sqrt{(a+c)(b+d)}, \forall a, b, c, d > 0$ (1)

• Ta có: (1) $\Leftrightarrow \sqrt{\frac{ab}{(a+c)(b+d)}} + \sqrt{\frac{cd}{(a+c)(b+d)}} \leq 1$

$$\Leftrightarrow \frac{1}{\sqrt{\left(1 + \frac{c}{a}\right)\left(1 + \frac{d}{b}\right)}} + \frac{\sqrt{\frac{cd}{ab}}}{\sqrt{\left(1 + \frac{c}{a}\right)\left(1 + \frac{d}{b}\right)}} \leq 1 \quad (2)$$

Đặt $\tan^2 \alpha = \frac{c}{a}$, $\tan^2 \beta = \frac{d}{b}$ với $\alpha, \beta \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$.

$$\begin{aligned} \text{Ta có VT (2)} &= \frac{1}{\sqrt{(1+\tan^2 \alpha)(1+\tan^2 \beta)}} + \frac{\sqrt{\tan^2 \alpha \cdot \tan^2 \beta}}{\sqrt{(1+\tan^2 \alpha)(1+\tan^2 \beta)}} \\ &= \cos \alpha \cos \beta + \sin \alpha \sin \beta = \cos(\alpha - \beta) \leq 1 \Rightarrow \text{đpcm.} \end{aligned}$$

Dấu bằng xảy ra $\Leftrightarrow \cos(\alpha - \beta) = 1 \Leftrightarrow \alpha = \beta \Leftrightarrow \frac{c}{a} = \frac{d}{b}$.

Ví dụ 6: Tìm giá trị lớn nhất và nhỏ nhất của biểu thức: $A = \frac{6a + 4|a^2 - 1|}{a^2 + 1}$

• Đặt $a = \tan \frac{\alpha}{2}$. Khi đó:

$$\begin{aligned} A &= \frac{6 \tan \frac{\alpha}{2} + 4 \left| \tan^2 \frac{\alpha}{2} - 1 \right|}{\tan^2 \frac{\alpha}{2} + 1} = 3 \cdot \frac{2 \tan \frac{\alpha}{2}}{1 + \tan^2 \frac{\alpha}{2}} + 4 \cdot \frac{\left| \tan^2 \frac{\alpha}{2} - 1 \right|}{\tan^2 \frac{\alpha}{2} + 1} = 3 \sin \alpha + 4 |\cos \alpha| \\ &\geq 3 \sin \alpha + 4 \cdot 0 = 3 \sin \alpha \geq 3(-1) = -3 \quad (1) \end{aligned}$$

Sử dụng bất đẳng thức Bunhiacôpxki ta có:

$$A^2 = (3 \sin \alpha + 4 |\cos \alpha|)^2 \leq (3^2 + 4^2)(\sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha) = 25 \Rightarrow A \leq 5 \quad (2)$$

Dấu "=" ở (1) xảy ra $\Leftrightarrow \sin \alpha = -1 \Leftrightarrow a = -1 \Rightarrow \min A = -3$.

Dấu "=" ở (2) xảy ra $\Leftrightarrow \frac{\sin \alpha}{3} = \frac{|\cos \alpha|}{4} \Rightarrow \max A = 5$.

V. DẠNG 5: Đổi biến số đưa về bất đẳng thức tam giác

1. Phương pháp:

a) Nếu $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x^2 + y^2 + z^2 + 2xyz = 1 \end{cases}$ thì $\exists \Delta ABC : \begin{cases} A, B, C \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right) \\ x = \cos A; y = \cos B; z = \cos C \end{cases}$

b) Nếu $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x + y + z = xyz \end{cases}$ thì $\exists \Delta ABC : \begin{cases} A, B, C \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right) \\ x = \tan A; y = \tan B; z = \tan C \end{cases}$

c) Nếu $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ xy + yz + zx = 1 \end{cases}$ thì $\exists \Delta ABC$: $\begin{cases} A, B, C \in \left(0; \frac{\pi}{2}\right) \\ x = \cot A; y = \cot B; z = \cot C \\ A, B, C \in (0; \pi) \\ x = \tan \frac{A}{2}; y = \tan \frac{B}{2}; z = \tan \frac{C}{2} \end{cases}$

2. Các ví dụ minh họa:

Ví dụ 1: Cho $x, y, z > 0$ và $xy + yz + zx = 1$. Tìm giá trị nhỏ nhất của biểu thức:

$$S = \frac{1}{x} + \frac{1}{y} + \frac{1}{z} - 3(x + y + z)$$

• Từ $0 < x, y, z < 1$ nên đặt $x = \tan \frac{\alpha}{2}$; $y = \tan \frac{\beta}{2}$; $z = \tan \frac{\gamma}{2}$ với $\alpha, \beta, \gamma \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$

Do $xy + yz + zx = 1$ nên $\tan \frac{\alpha}{2} \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\beta}{2} \tan \frac{\gamma}{2} + \tan \frac{\gamma}{2} \tan \frac{\alpha}{2} = 1 \Leftrightarrow \tan \left(\frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2}\right) = \cot \frac{\alpha}{2}$

$$\Leftrightarrow \tan \left(\frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2}\right) = \tan \left(\frac{\pi}{2} - \frac{\alpha}{2}\right) \Leftrightarrow \frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2} = \frac{\pi}{2} - \frac{\alpha}{2} \Leftrightarrow \alpha + \beta + \gamma = \pi$$

$$\begin{aligned} S &= \frac{1}{x} + \frac{1}{y} + \frac{1}{z} - 3(x + y + z) = \cot \frac{\alpha}{2} + \cot \frac{\beta}{2} + \cot \frac{\gamma}{2} - 3\left(\tan \frac{\alpha}{2} + \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\gamma}{2}\right) \\ &= \left(\cot \frac{\alpha}{2} - \tan \frac{\alpha}{2}\right) + \left(\cot \frac{\beta}{2} - \tan \frac{\beta}{2}\right) + \left(\cot \frac{\gamma}{2} - \tan \frac{\gamma}{2}\right) - 2\left(\tan \frac{\alpha}{2} + \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\gamma}{2}\right) \\ &= 2(\cot \alpha + \cot \beta + \cot \gamma) - 2\left(\tan \frac{\alpha}{2} + \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\gamma}{2}\right) \\ &= \left(\cot \alpha + \cot \beta - 2 \tan \frac{\gamma}{2}\right) + \left(\cot \beta + \cot \gamma - 2 \tan \frac{\alpha}{2}\right) + \left(\cot \gamma + \cot \alpha - 2 \tan \frac{\beta}{2}\right) \end{aligned}$$

Đề ý rằng: $\cot \alpha + \cot \beta = \frac{\sin(\alpha + \beta)}{\sin \alpha \cdot \sin \beta} = \frac{2 \sin \gamma}{2 \sin \alpha \cdot \sin \beta} = \frac{2 \sin \gamma}{\cos(\alpha - \beta) - \cos(\alpha + \beta)}$

$$\geq \frac{2 \sin \gamma}{1 - \cos(\alpha + \beta)} = \frac{2 \sin \gamma}{1 + \cos \gamma} = \frac{4 \sin \frac{\gamma}{2} \cos \frac{\gamma}{2}}{2 \cos^2 \frac{\gamma}{2}} = 2 \tan \frac{\gamma}{2} \Rightarrow \cot \alpha + \cot \beta - 2 \tan \frac{\gamma}{2} \geq 0$$

Từ đó suy ra $S \geq 0$. Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow x = y = z = \frac{1}{\sqrt{3}} \Rightarrow \text{Min} S = 0$

Ví dụ 2: Cho $0 < x, y, z < 1$ và $\frac{x}{1-x^2} + \frac{y}{1-y^2} + \frac{z}{1-z^2} = \frac{4xyz}{(1-x^2)(1-y^2)(1-z^2)}$. Tìm giá trị nhỏ

nhất của biểu thức: $S = x^2 + y^2 + z^2$.

• Do $0 < x, y, z < 1$ nên đặt $x = \tan \frac{\alpha}{2}$; $y = \tan \frac{\beta}{2}$; $z = \tan \frac{\gamma}{2}$ với $\alpha, \beta, \gamma \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$.

$$\text{Khi đó } \tan \alpha = \frac{2x}{1-x^2}; \tan \beta = \frac{2y}{1-y^2}; \tan \gamma = \frac{2z}{1-z^2}$$

Và đẳng thức ở giả thiết trở thành:

$$\frac{2x}{1-x^2} + \frac{2x}{1-x^2} + \frac{2x}{1-x^2} = \frac{8xyz}{(1-x^2)(1-y^2)(1-z^2)}$$

$$\Leftrightarrow \tan \alpha + \tan \beta + \tan \gamma = \tan \alpha \tan \beta \tan \gamma$$

$$\Leftrightarrow \tan \alpha + \tan \beta = -\tan \gamma (1 - \tan \alpha \tan \beta) \Leftrightarrow \frac{\tan \alpha + \tan \beta}{1 - \tan \alpha \tan \beta} = \tan(-\gamma)$$

$$\Leftrightarrow \tan(\alpha + \beta) = \tan(-\gamma) \quad (1)$$

Do $\alpha, \beta, \gamma \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right)$ nên từ (1) suy ra $\alpha + \beta = \pi - \gamma \Leftrightarrow \alpha + \beta + \gamma = \pi$. Khi đó ta có:

$$\tan \frac{\alpha}{2} \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\beta}{2} \tan \frac{\gamma}{2} + \tan \frac{\gamma}{2} \tan \frac{\alpha}{2} = 1 \Leftrightarrow xy + yz + zx = 1$$

$$\text{Mặt khác: } (x^2 + y^2 + z^2) - (xy + yz + zx) = \frac{1}{2}[(x-y)^2 + (y-z)^2 + (z-x)^2] \geq 0$$

$$\Rightarrow S = x^2 + y^2 + z^2 \geq xy + yz + zx = 1.$$

$$\text{Dấu "=" xảy ra } \Leftrightarrow x = y = z = \frac{1}{\sqrt{3}} \Rightarrow \text{Min} S = 1.$$

Ví dụ 3: Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x + y + z = 1 \end{cases}$. Chứng minh rằng: $S = \frac{x}{x+yz} + \frac{y}{y+zx} + \frac{z}{z+xy} \leq \frac{9}{4}$

$$\text{Đặt } \sqrt{\frac{yz}{x}} = \tan \frac{\alpha}{2}; \sqrt{\frac{xz}{y}} = \tan \frac{\beta}{2}; \sqrt{\frac{xy}{z}} = \tan \frac{\gamma}{2} \text{ với } \alpha, \beta, \gamma \in \left(0, \frac{\pi}{2}\right).$$

$$\text{Suy ra: } \cos \alpha = \frac{x-yz}{x+yz}; \cos \beta = \frac{y-zx}{y+zx}; \cos \gamma = \frac{z-xy}{z+xy}.$$

$$\text{Do } \sqrt{\frac{yz}{x}} \cdot \sqrt{\frac{zx}{y}} + \sqrt{\frac{zx}{y}} \cdot \sqrt{\frac{xy}{z}} + \sqrt{\frac{xy}{z}} \cdot \sqrt{\frac{yz}{x}} = x + y + z = 1$$

$$\text{nên } \tan \frac{\alpha}{2} \tan \frac{\beta}{2} + \tan \frac{\beta}{2} \tan \frac{\gamma}{2} + \tan \frac{\gamma}{2} \tan \frac{\alpha}{2} = 1$$

$$\Leftrightarrow \tan \left(\frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2} \right) = \cot \frac{\alpha}{2} \Leftrightarrow \tan \left(\frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2} \right) = \tan \left(\frac{\pi}{2} - \frac{\alpha}{2} \right) \Leftrightarrow \frac{\beta}{2} + \frac{\gamma}{2} = \frac{\pi}{2} - \frac{\alpha}{2}$$

$$\Leftrightarrow \frac{\alpha + \beta + \gamma}{2} = \frac{\pi}{2} \Leftrightarrow \alpha + \beta + \gamma = \pi$$

$$\begin{aligned} S &= \frac{x}{x+yz} + \frac{y}{y+zx} + \frac{z}{z+xy} = \frac{1}{2} \left[\left(\frac{2x}{x+yz} - 1 \right) + \left(\frac{2y}{y+zx} - 1 \right) + \left(\frac{2z}{z+xy} - 1 \right) \right] + \frac{3}{2} \\ &= \frac{1}{2} \left(\frac{x-yz}{x+yz} + \frac{y-zx}{y+zx} + \frac{z-xy}{z+xy} \right) + \frac{3}{2} \\ &= \frac{1}{2} (\cos \alpha + \cos \beta + \cos \gamma) + \frac{3}{2} = \frac{1}{2} [(\cos \alpha + \cos \beta) - (\cos \alpha \cos \beta - \sin \alpha \sin \beta)] + \frac{3}{2} \\ &\leq \frac{1}{2} \left[\frac{1}{2} ((\cos \alpha + \cos \beta)^2 + 1) + \frac{1}{2} (\sin^2 \alpha + \sin^2 \beta) - \cos \alpha \cos \beta \right] + \frac{3}{2} \\ &= \frac{1}{2} [(\cos^2 \alpha + \sin^2 \alpha) + (\cos^2 \beta + \sin^2 \beta) + 1] + \frac{3}{2} = \frac{3}{4} + \frac{3}{2} = \frac{9}{4} \quad (\text{đpcm}) \end{aligned}$$

Chú ý: $\cos \alpha + \cos \beta = (\cos \alpha + \cos \beta) \cdot 1 \leq \frac{1}{2} [(\cos \alpha + \cos \beta)^2 + 1]$

$$\sin \alpha \cdot \sin \beta \leq \frac{1}{2} (\sin^2 \alpha + \sin^2 \beta)$$

BÀI TẬP ÁP DỤNG

Bài 1. Cho $a^2 + b^2 = 1$. Chứng minh rằng: $|20a^3 - 15a + 36b - 48b^3| \leq 13$.

Bài 2. Cho $(a-2)^2 + (b-1)^2 = 5$. Chứng minh rằng: $2a + b \leq 10$.

Bài 3. Cho $\begin{cases} a, b \geq 0 \\ a + b = 2 \end{cases}$ Chứng minh rằng: $a^4 + b^2 \geq a^3 + b^3$

Bài 4. Cho $a, b, c \geq 1$. Chứng minh rằng: $\left(a - \frac{1}{b}\right) \left(b - \frac{1}{c}\right) \left(c - \frac{1}{a}\right) \geq \left(a - \frac{1}{a}\right) \left(b - \frac{1}{b}\right) \left(c - \frac{1}{c}\right)$

Bài 5. Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x^2 + y^2 + z^2 + 2xyz = 1 \end{cases}$. Chứng minh rằng:

a) $xyz \leq \frac{1}{8}$

b) $xy + yz + zx \leq \frac{3}{4}$

c) $x^2 + y^2 + z^2 \geq \frac{3}{4}$

d) $xy + yz + zx \leq 2xyz + \frac{1}{2}$

e) $\sqrt{\frac{1-x}{1+x}} + \sqrt{\frac{1-y}{1+y}} + \sqrt{\frac{1-z}{1+z}} \geq \sqrt{3}$

Bài 6. Chứng minh rằng: $\frac{1}{\sqrt{1+a^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+b^2}} \leq \frac{2}{\sqrt{1+ab}}, \forall a, b \in (0; 1]$

Bài 7. Chứng minh rằng: $(a^2 + 2)(b^2 + 2)(c^2 + 2) \geq 9(ab + bc + ca), \forall a, b, c > 0$.

Bài 8. Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ xy + yz + zx = 1 \end{cases}$. Chứng minh rằng: $\frac{x}{1-x^2} + \frac{y}{1-y^2} + \frac{z}{1-z^2} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2}$.

Bài 9. Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ x + y + z = xyz \end{cases}$. Chứng minh rằng: $\frac{x}{\sqrt{1+x^2}} + \frac{y}{\sqrt{1+y^2}} + \frac{z}{\sqrt{1+z^2}} \leq \frac{3}{2}$

Bài 10. Cho $\begin{cases} x, y, z > 0 \\ xy + yz + zx = 1 \end{cases}$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{\sqrt{1+x^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+y^2}} + \frac{1}{\sqrt{1+z^2}} \geq \frac{2x}{\sqrt{1+x^2}} + \frac{2y}{\sqrt{1+y^2}} + \frac{2z}{\sqrt{1+z^2}}.$$

VẤN ĐỀ VI: MỘT HƯỚNG CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC

A. Cơ sở lý thuyết

Xuất phát từ bất đẳng thức $(a-b)^2 \geq 0, \forall a, b$ ()*

Dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow a = b$.

1. Từ (*) ta suy ra: $a^2 + b^2 \geq 2ab, \forall a, b$ (1a)

Hay $\frac{a^2 + b^2}{2} \geq ab, \forall a, b$ (1b)

$2(a^2 + b^2) \geq (a+b)^2, \forall a, b$ (1c)

$\frac{a^2 + b^2}{2} \geq \left(\frac{a+b}{2}\right)^2, \forall a, b$ (1d)

2. Với $a, b > 0$. Chia 2 vế của (1a) cho ab ta được:

$$\frac{a}{b} + \frac{b}{a} \geq 2 \quad (2)$$

3. Cộng 2 vế của (1a) với $2ab$ ta được $(a+b)^2 \geq 4ab$ Hay $\left(\frac{a+b}{2}\right)^2 \geq ab$ (3)

Với $a, b \geq 0$. Khai phương 2 vế ta được: $\frac{a+b}{2} \geq \sqrt{ab}$ (BĐT Cô-si với 2 số không âm)

4. Với $a, b > 0$, chia 2 vế của (3) cho $ab(a+b)$, ta được:

$$\frac{a+b}{ab} \geq \frac{4}{a+b} \quad (4)$$

Hay $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b}, \quad \frac{1}{4a} + \frac{1}{4b} \geq \frac{1}{a+b}$

5. Với $a, b > 0$, nhân hai vế của (2) với a ta được:

$$\frac{a^2}{b} + b \geq 2a \quad (5a)$$

Hoặc nhân hai vế với b , ta được:

$$a + \frac{b^2}{a} \geq 2b \quad (5b)$$

6. Với $a, b > 0$. Lấy nghịch đảo 2 vế của (1a) ta được:

$$\frac{1}{2ab} \geq \frac{1}{a^2 + b^2} \quad (6a)$$

$$\Leftrightarrow \frac{1}{2a} + \frac{1}{2b} \geq \frac{a+b}{a^2 + b^2} \quad (\text{nhân 2 vế với } a+b)$$

$$\Leftrightarrow \frac{1}{2} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \right) \geq \frac{a+b}{a^2 + b^2} \quad (6b)$$

7. Với $a, b > 0$, từ (1) $\Leftrightarrow a^2 - ab + b^2 \geq ab \Leftrightarrow a^3 + b^3 \geq ab(a+b)$ (7)

8. Từ $(a-b)^2 \geq 0, (b-c)^2 \geq 0, (c-a)^2 \geq 0$

Suy ra: $a^2 + b^2 + c^2 \geq ab + bc + ca$ (8a)

Hay $3(a^2 + b^2 + c^2) \geq (a+b+c)^2$ (8b)

B. Bài tập áp dụng

Bài 1. Cho a, b, c là độ dài 3 cạnh của một tam giác (p là nửa chu vi). Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{p-a} + \frac{1}{p-b} + \frac{1}{p-c} \geq 2 \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right)$$

• Áp dụng (4), với $a, b > 0$ ta có: $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b}$

Từ đó: $\frac{1}{p-a} + \frac{1}{p-b} \geq \frac{4}{2p-a-b} = \frac{4}{c}$ (a)

$$\frac{1}{p-b} + \frac{1}{p-c} \geq \frac{4}{2p-b-c} = \frac{4}{a} \quad (b)$$

$$\frac{1}{p-c} + \frac{1}{p-a} \geq \frac{4}{2p-a-c} = \frac{4}{b} \quad (c)$$

Cộng (a), (b), (c), vế theo vế, ta được:

$$2 \left(\frac{1}{p-a} + \frac{1}{p-b} + \frac{1}{p-c} \right) \geq 4 \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right) \Rightarrow \text{đpcm.}$$

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c$.

Bài 2. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a^2 + b^2}{2c} + \frac{b^2 + c^2}{2a} + \frac{c^2 + a^2}{2b} \geq a + b + c$$

Từ công thức (5) ta có: $\frac{a^2}{c} + c \geq 2a; \quad \frac{b^2}{a} + a \geq 2b; \quad \frac{c^2}{b} + b \geq 2c$

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được:

$$\frac{a^2}{c} + \frac{b^2}{a} + \frac{c^2}{b} \geq a + b + c \quad (1)$$

Tương tự: $\frac{a^2}{b} + \frac{b^2}{c} + \frac{c^2}{a} \geq a + b + c \quad (2)$

Cộng (1) với (2) ta được: $\frac{a^2+b^2}{2c} + \frac{b^2+c^2}{2a} + \frac{c^2+a^2}{2b} \geq a+b+c$ (đpcm).

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c$.

Bài 3. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a^2}{b+c} + \frac{b^2}{c+a} + \frac{c^2}{a+b} \geq \frac{a+b+c}{2}$$

• Từ công thức (5) ta có:

$$\frac{(2a)^2}{b+c} + (b+c) \geq 2.2a = 4a; \quad \frac{(2b)^2}{a+c} + (a+c) \geq 2.2b = 4b; \quad \frac{(2c)^2}{b+c} + (a+b) \geq 2.2c = 4c$$

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được: $\frac{4a^2}{b+c} + \frac{4b^2}{a+c} + \frac{4c^2}{a+b} \geq 2(a+b+c)$

Chia 2 vế cho 4 ta được đpcm.

Bài 4. Cho $x > 0$. Chứng minh rằng: $(1+x)^2 \left(\frac{1}{x^2} + \frac{2}{x} + 1 \right) \geq 16$

• Từ (3) ta có: $(1+x)^2 \geq 4x > 0$ (a)

$$\text{và} \quad \frac{1}{x^2} + \frac{2}{x} + 1 = \left(\frac{1}{x} + 1 \right)^2 \geq 4 \frac{1}{x} > 0 \quad (b)$$

Nhân (a), (b), vế theo vế, suy ra đpcm.

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow x = 1$.

Bài 5. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$3 \left(\frac{1}{ab} + \frac{1}{ac} + \frac{1}{bc} \right) \geq 4 \left(\frac{1}{a+b} + \frac{1}{a+c} + \frac{1}{b+c} \right)^2$$

• Từ (3) ta có $(a+b)^2 \geq 4ab$. Chia 2 vế cho $ab(a+b)^2 > 0$, ta được: $\frac{1}{ab} \geq \frac{4}{(a+b)^2}$

$$\text{Tương tự: } \frac{1}{ac} \geq \frac{4}{(a+c)^2}; \quad \frac{1}{bc} \geq \frac{4}{(b+c)^2}$$

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được:

$$\begin{aligned} \frac{1}{ab} + \frac{1}{ac} + \frac{1}{bc} &\geq 4 \left(\frac{1}{(a+b)^2} + \frac{1}{(b+c)^2} + \frac{1}{(a+c)^2} \right) \\ \Rightarrow 3 \left(\frac{1}{ab} + \frac{1}{ac} + \frac{1}{bc} \right) &\geq 4.3 \left[\frac{1}{(a+b)^2} + \frac{1}{(a+c)^2} + \frac{1}{(b+c)^2} \right] \geq 4 \left(\frac{1}{a+b} + \frac{1}{a+c} + \frac{1}{b+c} \right)^2 \\ &\quad (\text{theo (8)}) \end{aligned}$$

Bài 6. Chứng minh rằng: $2(a^3+b^3+c^3) \geq ab(a+b) + bc(b+c) + ac(a+c)$

• Từ (7) ta có: $a^3+b^3 \geq ab(a+b)$; $b^3+c^3 \geq bc(b+c)$; $c^3+a^3 \geq ac(a+c)$

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được:

$$2(a^3+b^3+c^3) \geq ab(a+b) + bc(b+c) + (a+c) \quad (\text{đpcm}).$$

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c$.

Bài 7. Cho $(x; y)$ là nghiệm của hệ phương trình: $\begin{cases} ax - by = 0 \\ x + y = 1 \end{cases}$.

Tìm giá trị lớn nhất của biểu thức: $P = xy$.

- Trước hết ta tính x, y .

$$\text{Từ } ax = by \Rightarrow ax + ay = ay + by \Rightarrow a(x + y) = (a + b)y \Rightarrow y = \frac{a}{a + b} \Rightarrow x = \frac{b}{a + b}$$

$$\text{Khi đó: } xy = \frac{ab}{(a + b)^2} \leq \frac{1}{4}$$

$$\text{Suy ra: } \text{Max } xy = \frac{1}{4} \Leftrightarrow a = b \Leftrightarrow x = y = \frac{1}{2}.$$

Bài 8. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$\frac{1}{2a + b + c} + \frac{1}{2b + a + c} + \frac{1}{2c + a + b} \leq \frac{1}{4a} + \frac{1}{4b} + \frac{1}{4c}$$

- Từ (4) ta có: $\frac{4}{a + b} \leq \frac{1}{a} + \frac{1}{b} \Rightarrow \frac{1}{4a + 4b} \leq \frac{1}{16a} + \frac{1}{16b}$

$$\text{Suy ra } \frac{1}{2a + (b + c)} \leq \frac{1}{8a} + \frac{1}{4(b + c)} = \frac{1}{8a} + \frac{1}{4b + 4c} \leq \frac{1}{8a} + \frac{1}{16b} + \frac{1}{16c}$$

$$\text{Tương tự: } \frac{1}{2b + (a + c)} \leq \frac{1}{8b} + \frac{1}{16a} + \frac{1}{16c}; \quad \frac{1}{2c + (a + b)} \leq \frac{1}{8c} + \frac{1}{16a} + \frac{1}{16b}$$

Cộng vế với vế 3 bất trên, rồi rút gọn ta có đpcm.

Bài 9. Cho $a, b, c > 0$ thỏa mãn $\frac{2}{b} = \frac{1}{a} + \frac{1}{c}$. Chứng minh rằng: $\frac{a + b}{2a - b} + \frac{c + b}{2c - b} \geq 4$

$$\text{Từ giả thiết } \frac{2}{b} = \frac{a + c}{ac} \Rightarrow b = \frac{2ac}{a + c}$$

$$\text{Suy ra: } \frac{a + b}{2a - b} = \frac{a + \frac{2ac}{a + c}}{2a - \frac{2ac}{a + c}} = \frac{a^2 + 3ac}{2a^2} = \frac{a + 3c}{2a}$$

$$\text{Tương tự: } \frac{c + b}{2c - b} = \frac{c + 3a}{2c}$$

$$\begin{aligned} \text{Do đó: } \frac{a + b}{2a - b} + \frac{c + b}{2c - b} &= \frac{a + 3c}{2a} + \frac{c + 3a}{2c} = \frac{ac + 3c^2 + ca + 3a^2}{2ac} \\ &= \frac{3(a^2 + c^2) + 2ac}{2ac} \geq \frac{3 \cdot 2ac + 2ac}{2ac} = \frac{8ac}{2ac} = 4 \quad (\text{đpcm}). \end{aligned}$$

Bài 10. Cho $a, b, c > 0$ thỏa mãn $a + b + c = 1$. Chứng minh rằng:

$$a + b + 2c \geq 4(1 - a)(1 - b)(1 - c)$$

- Từ $a + b + c = 1 \Rightarrow b + c = 1 - a$ và $0 \leq c \leq 1 \Rightarrow c^2 \leq 1 \Rightarrow 1 \geq 1 - c^2 \geq 0$

Suy ra: $4(1-a)(1-b)(1-c) \leq [(b+c)+(1-b)]^2(1-c) = (1+c)^2(1-c) = (1-c^2)(1+c) \leq 1+c = a+b+2c$ (đpcm).

Bài 11. Cho a, b, c là độ dài 3 cạnh của một tam giác. Chứng minh rằng:

$$\frac{a}{b+c-a} + \frac{b}{c+a-b} + \frac{c}{a+b-c} \geq 3 \quad (*)$$

• Đặt $x = b+c-a$; $y = c+a-b$; $z = a+b-c \Rightarrow x+y+z = a+b+c$

Suy ra: $a = \frac{y+z}{2}$; $b = \frac{z+x}{2}$; $c = \frac{x+y}{2}$

Ta có: $VT(*) = \frac{y+z}{2x} + \frac{z+x}{2y} + \frac{x+y}{2z} = \frac{1}{2} \left(\frac{y}{x} + \frac{z}{x} + \frac{x}{y} + \frac{y}{z} + \frac{x}{z} + \frac{y}{y} \right) \geq \frac{1}{2}(2+2+2) = 3$

Dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow x = y = z \Leftrightarrow a = b = c$ hay ΔABC đều.

Bài 12. Cho a, b, c là độ dài 3 cạnh của một tam giác. Chứng minh rằng:

$$abc \geq (b+c-a)(c+a-b)(a+b-c)$$

• Tương tự bài 11 ta có: $x+y \geq 2\sqrt{xy}$, $y+z \geq 2\sqrt{yz}$, $z+x \geq 2\sqrt{zx}$

Suy ra: $(b+c-a)(c+a-b)(a+b-c) = xyz \leq \frac{x+y}{2} \cdot \frac{y+z}{2} \cdot \frac{z+x}{2} = abc$

Bài 13. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a^2+b^2}{a+b} + \frac{b^2+c^2}{b+c} + \frac{c^2+a^2}{c+a} \geq a+b+c$$

• Theo (1c) ta có: $2(a^2+b^2) \geq (a+b)^2 \Rightarrow \frac{a^2+b^2}{a+b} \geq \frac{a+b}{2}$.

Tương tự: $\frac{b^2+c^2}{b+c} \geq \frac{b+c}{2}$, $\frac{c^2+a^2}{c+a} \geq \frac{c+a}{2}$.

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được đpcm.

Bài 14. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a+b}{a^2+b^2} + \frac{b+c}{b^2+c^2} + \frac{c+a}{c^2+a^2} \leq \frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c}$$

• Theo (6) ta có: $\frac{a+b}{a^2+b^2} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \right)$.

Tương tự: $\frac{b+c}{b^2+c^2} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{1}{b} + \frac{1}{c} \right)$, $\frac{c+a}{c^2+a^2} \leq \frac{1}{2} \left(\frac{1}{c} + \frac{1}{a} \right)$.

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được đpcm.

Bài 15. Cho $a, b > 0$ thỏa mãn $a+b=1$. Chứng minh rằng: $\left(a+\frac{1}{a}\right)^2 + \left(b+\frac{1}{b}\right)^2 \geq \frac{25}{2}$ (*)

• Từ (1d) ta có: $\frac{a^2+b^2}{2} \geq \left(\frac{a+b}{2}\right)^2$

Suy ra:

$$\left(a + \frac{1}{a}\right)^2 + \left(b + \frac{1}{b}\right)^2 \geq \frac{1}{2} \left(a + \frac{1}{a} + b + \frac{1}{b}\right)^2 = \frac{1}{2} \left(1 + \frac{a+b}{a} + \frac{a+b}{b}\right)^2 = \frac{1}{2} \left(3 + \frac{a}{b} + \frac{b}{a}\right)^2 \geq \frac{5^2}{2}$$

Bài 16. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng: $\frac{1}{\frac{1}{a} + \frac{1}{b}} + \frac{1}{\frac{1}{b} + \frac{1}{c}} + \frac{1}{\frac{1}{c} + \frac{1}{a}} \leq \frac{a+b+c}{2}$

• Từ (4) ta có: $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b} \Rightarrow \frac{1}{\frac{1}{a} + \frac{1}{b}} \leq \frac{1}{4}(a+b)$.

Tương tự: $\frac{1}{\frac{1}{b} + \frac{1}{c}} \leq \frac{1}{4}(b+c), \quad \frac{1}{\frac{1}{c} + \frac{1}{a}} \leq \frac{1}{4}(c+a)$.

Cộng các BĐT trên, vế theo vế, ta được đpcm.

Bài 17. Cho $a, b, c > 0$. Chứng minh rằng: $\frac{a}{b+c} + \frac{b}{a+c} + \frac{c}{a+b} + \frac{b+c}{a} + \frac{c+a}{b} + \frac{a+b}{c} \geq \frac{15}{2}$

Theo (2) ta có: $\frac{a}{b} + \frac{b}{a} \geq 2$.

$$M = \frac{b+c}{a} + \frac{c+a}{b} + \frac{a+b}{c} = \left(\frac{b}{a} + \frac{c}{a} + \frac{c}{b} + \frac{a}{b} + \frac{a}{c} + \frac{b}{c}\right) \geq 2 + 2 + 2 = 6$$

$$\begin{aligned} N &= \left(\frac{a}{b+c} + \frac{b}{c+a} + \frac{c}{a+b}\right) = \left(\frac{a}{b+c} + 1\right) \left(\frac{b}{c+a} + 1\right) \left(\frac{c}{a+b} + 1\right) - 3 \\ &= (a+b+c) \left(\frac{1}{b+c} + \frac{1}{c+a} + \frac{1}{a+b}\right) - 3 \\ &= \frac{1}{2} \left[(a+b) + (b+c) + (c+a)\right] \left[\frac{1}{b+c} + \frac{1}{c+a} + \frac{1}{a+b}\right] - 3 \geq \frac{9}{2} - 3 = \frac{3}{2} \end{aligned}$$

Suy ra: $M + N \geq 6 + \frac{3}{2} = \frac{15}{2}$. Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c$.

Bài 18. Cho 2 số dương a, b thỏa $a + b = 1$. Chứng minh rằng:

$$a) \frac{1}{ab} + \frac{1}{a^2 + b^2} \geq 6 \quad b) \frac{2}{ab} + \frac{3}{a^2 + b^2} \geq 14$$

• a) Từ (3) ta có $4ab \leq (a+b)^2 \Rightarrow 4ab \leq 1 \Rightarrow \frac{1}{ab} \geq 4$ (vì $a, b > 0$)

Từ (4) ta có $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b}$

Suy ra: $\frac{1}{ab} + \frac{1}{a^2 + b^2} = \frac{1}{2ab} + \left(\frac{1}{2ab} + \frac{1}{a^2 + b^2}\right) \geq \frac{1}{2} \cdot 4 + \frac{4}{(a+b)^2} = 6$

Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow a = b = \frac{1}{2}$.

b) Tương tự như trên ta có

$$\frac{2}{ab} + \frac{3}{a^2 + b^2} = \frac{4}{2ab} + \frac{3}{a^2 + b^2} = \frac{1}{2ab} + 3 \left(\frac{1}{2ab} + \frac{1}{a^2 + b^2} \right) \geq \frac{1}{2} \cdot 4 + 3 \cdot \frac{4}{(a+b)^2} = 2 + 12 = 14$$

Bài 19. Cho $a, b, c, d > 0$. Chứng minh rằng: $\frac{a+c}{a+b} + \frac{b+d}{b+c} + \frac{c+a}{c+d} + \frac{d+b}{d+a} \geq 4$

• Sử dụng công thức (4) ta có: $\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \geq \frac{4}{a+b}$.

Suy ra: $\frac{a+c}{a+b} + \frac{c+a}{c+d} = (a+c) \left(\frac{1}{a+b} + \frac{1}{c+d} \right) \geq (a+c) \frac{4}{a+b+c+d}$

Tương tự: $\frac{b+d}{b+c} + \frac{d+b}{d+a} \geq (b+d) \frac{4}{a+b+c+d}$

Cộng các BĐT trên, về theo vế, ta được đpcm.

Bài 20. Cho $a + b = 2$. Chứng minh rằng: $a^4 + b^4 \geq 2$.

• Từ (1c) ta có: $2(a^2 + b^2) \geq (a+b)^2 = 4 \Rightarrow a^2 + b^2 \geq 2$.

và $2(a^4 + b^4) \geq (a^2 + b^2)^2 \geq 2^2 = 4$

Suy ra: $a^4 + b^4 \geq 2$ (đpcm)

Bài 21. Cho $|a| \leq 1, |b| \leq 1, |a+b| = \sqrt{3}$. Tìm giá trị lớn nhất của biểu thức:

$$A = \sqrt{1-a^2} + \sqrt{1-b^2} \quad (\text{Đề thi vào lớp 10 THPT Hải Dương})$$

• Ta có: $A = \sqrt{1-a^2} + \sqrt{1-b^2} \geq 0$

Xét $A^2 = 1 - a^2 + 1 - b^2 + 2\sqrt{(1-a^2)(1-b^2)} \leq 2 - (a^2 + b^2) + 1 - a^2 + 1 - b^2$

$$= 4 - 2(a^2 + b^2) \leq 4 - (a+b)^2 = 1$$

$$\Rightarrow |A| \leq 1 \Rightarrow -1 \leq A \leq 1$$

$$A = 1 \text{ khi } a = b \Leftrightarrow |2a| = \sqrt{3} \Leftrightarrow 4a^2 = 3 \Leftrightarrow a = \pm \frac{\sqrt{3}}{2}$$

$$\text{Vậy } \max A = 1 \text{ khi } a = b = \frac{\sqrt{3}}{2} \text{ hoặc } a = b = -\frac{\sqrt{3}}{2}$$

Bài 22. Giải hệ phương trình:

$$\begin{cases} \frac{2x^2}{1+x^2} = y & (a) \\ \frac{2y^2}{1+y^2} = z & (b) \\ \frac{2z^2}{1+z^2} = x & (c) \end{cases}$$

• Từ hệ phương trình ta suy ra được: $x, y, z \geq 0$.

$$\text{Ta có: } 1 + x^2 \geq 2x \Rightarrow \frac{2x}{1+x^2} \leq 1 \Rightarrow y = \frac{2x^2}{1+x^2} \leq x$$

Tương tự: $z = \frac{2y^2}{1+y^2} \leq y$, $x = \frac{2z^2}{1+z^2} \leq z$.

Như vậy: $x \leq z \leq y \leq x \Rightarrow x = y = z$.

Do đó (a) $\Leftrightarrow \frac{2x^2}{1+x^2} = x \Leftrightarrow x^3 - x^2 = 0 \Leftrightarrow \begin{cases} x=0 \\ x=1 \end{cases}$.

Vậy hệ phương trình có nghiệm: (0; 0; 0) hoặc (1; 1; 1).

VẤN ĐỀ VII: BẤT ĐẲNG THỨC VECTƠ VÀ ỨNG DỤNG

I. CƠ SỞ LÝ THUYẾT.

1. Độ dài vectơ.

Trong mặt phẳng với hệ trục tọa độ Oxy , vectơ $\vec{u} = (x; y)$ có độ dài là:

$$|\vec{u}| = \sqrt{x^2 + y^2}$$

Trong không gian với hệ trục tọa độ $Oxyz$, vectơ $\vec{u} = (x; y; z)$ có độ dài là:

$$|\vec{u}| = \sqrt{x^2 + y^2 + z^2}$$

2. Các phép toán vectơ biểu thị qua tọa độ.

Trong mặt phẳng với hệ trục tọa độ Oxy , hai vectơ $\vec{u} = (x_1; y_1)$; $\vec{v} = (x_2; y_2)$.

Khi đó ta có

$$\vec{u} + \vec{v} = (x_1 + x_2; y_1 + y_2); \quad \vec{u} - \vec{v} = (x_1 - x_2; y_1 - y_2); \quad k\vec{u} = (kx_1; ky_1) \quad (k \in \mathbb{R})$$

$$\vec{u} \cdot \vec{v} = |\vec{u}| \cdot |\vec{v}| \cos(\vec{u}, \vec{v}); \quad \vec{u} \cdot \vec{v} = x_1 \cdot x_2 + y_1 \cdot y_2$$

Chú ý: Trong không gian các phép toán giữa các vectơ tương tự như trong mặt phẳng.

3. Bất đẳng thức vectơ.

Cho hai vectơ $\vec{a}, \vec{b}$ (trong mặt phẳng hoặc không gian). Khi đó ta có:

- $|\vec{a} + \vec{b}| \leq |\vec{a}| + |\vec{b}|$ (1). Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow \vec{a}, \vec{b}$ cùng hướng.

Tổng quát:
$$\left| \sum_{i=1}^n \vec{a}_i \right| \leq \sum_{i=1}^n |\vec{a}_i| \quad (n \text{ nguyên dương}).$$

- $|\vec{a} - \vec{b}| \leq |\vec{a}| + |\vec{b}|$ (2). Dấu "=" xảy ra $\Leftrightarrow \vec{a}, \vec{b}$ ngược hướng.
- $-|\vec{a}| \cdot |\vec{b}| \leq \vec{a} \cdot \vec{b} \leq |\vec{a}| \cdot |\vec{b}|$ (3). Dấu "=" thứ nhất xảy ra $\Leftrightarrow \vec{a}, \vec{b}$ ngược hướng.

Dấu "=" thứ hai xảy ra $\Leftrightarrow \vec{a}, \vec{b}$ cùng hướng.

II. ỨNG DỤNG CỦA BẤT ĐẲNG THỨC VECTƠ.

1. Ứng dụng để giải phương trình, bất phương trình, hệ phương trình.

1.1. Phương pháp: Ta biến đổi phương trình đã cho sau đó xét các vectơ có tọa độ thích hợp rồi áp dụng một trong ba BĐT vectơ trên và xét trường hợp dấu bằng xảy ra để đưa ra nghiệm của phương trình đã cho.

1.2. Ví dụ.

Ví dụ 1: Giải phương trình sau: $x\sqrt{x+1} + \sqrt{3-x} - 2\sqrt{x^2+1} = 0$ (1.1)

- Điều kiện: $-1 \leq x \leq 3$

Khi đó ta có (1.1) $\Leftrightarrow x\sqrt{x+1} + \sqrt{3-x} = 2\sqrt{x^2+1}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = (x; 1)$; $\vec{v} = (\sqrt{x+1}; \sqrt{3-x})$

Ta có $\vec{u} \cdot \vec{v} = x\sqrt{x+1} + \sqrt{3-x}$; $|\vec{u}| \cdot |\vec{v}| = 2\sqrt{x^2+1}$

Mà theo BĐT (3) ta có $\vec{u} \cdot \vec{v} \leq |\vec{u}| \cdot |\vec{v}| \Leftrightarrow x\sqrt{x+1} + \sqrt{3-x} \leq 2\sqrt{x^2+1}$

Vì $\vec{u}, \vec{v} \neq \vec{0}$ nên dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow \vec{u}, \vec{v}$ cùng hướng $\Leftrightarrow$

$$\Leftrightarrow \frac{x}{1} = \frac{\sqrt{x+1}}{\sqrt{3-x}} \geq 0 \Leftrightarrow \begin{cases} 0 \leq x \leq 3 \\ x^2(3-x) = x+1 \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} 0 \leq x \leq 3 \\ x = 1 \\ x = 1 - \sqrt{2} \\ x = 1 + \sqrt{2} \end{cases} \Leftrightarrow \begin{cases} x = 1 \\ x = 1 + \sqrt{2} \end{cases}$$

Ví dụ 2: Giải phương trình sau: $\sqrt{x^2-2x+5} + \sqrt{x^2+2x+10} = \sqrt{29}$ (1.2)

• Phương trình đã cho xác định với mọi x .

Ta có (1.2) $\Leftrightarrow \sqrt{(x-1)^2+4} + \sqrt{(x+1)^2+9} = \sqrt{29}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = (x-1; 2)$; $\vec{v} = (-x-1; 3)$.

Khi đó $\vec{u} + \vec{v} = (-2; 5)$; $|\vec{u}| = \sqrt{x^2-2x+5}$; $|\vec{v}| = \sqrt{x^2+2x+10}$; $|\vec{u} + \vec{v}| = \sqrt{29}$

Mà theo BĐT (1) ta có $|\vec{u} + \vec{v}| \leq |\vec{u}| + |\vec{v}| \Leftrightarrow \sqrt{x^2-2x+5} + \sqrt{x^2+2x+10} \leq \sqrt{29}$

Vì $\vec{u}, \vec{v} \neq \vec{0}$ nên dấu “=” xảy ra $\vec{u}, \vec{v}$ cùng hướng $\Leftrightarrow \frac{x-1}{-x-1} = \frac{2}{3} \Leftrightarrow x = \frac{1}{5}$

Vậy phương trình (1.2) có một nghiệm duy nhất $x = \frac{1}{5}$.

Ví dụ 3: Tìm m để phương trình sau có nghiệm: $\sqrt{x-2} + \sqrt{4-x} = m$ (1.3)

• Điều kiện: $2 \leq x \leq 4$.

Xét hai vectơ $\vec{u} = (\sqrt{x-2}; \sqrt{4-x})$; $\vec{v} = (1; 1)$.

Ta có $|\vec{u}| = \sqrt{2}$; $|\vec{v}| = \sqrt{2}$; $\vec{u} \cdot \vec{v} = \sqrt{x-2} + \sqrt{4-x}$

Mà theo BĐT (3) ta có $|\vec{u} \cdot \vec{v}| \leq |\vec{u}| \cdot |\vec{v}| \Leftrightarrow \sqrt{x-2} + \sqrt{4-x} \leq 2$.

Suy ra phương trình (1.3) có nghiệm $\Leftrightarrow 0 < m \leq 2$.

Ví dụ 4: Giải hệ phương trình sau $\begin{cases} x+y+z=3 \\ x^2+y^2+z^2=3 \\ x^3+y^3+z^3=3 \end{cases}$ (1.4)

• Ta xét hai vectơ $\vec{u} = (x; y; z)$; $\vec{v} = (1; 1; 1)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{x^2+y^2+z^2} = \sqrt{3}$; $|\vec{v}| = \sqrt{3}$; $\vec{u} \cdot \vec{v} = x+y+z=3$

Từ trên ta thấy $|\vec{u} \cdot \vec{v}| = |\vec{u}| \cdot |\vec{v}| \Leftrightarrow \vec{u}, \vec{v}$ cùng hướng $\Leftrightarrow \frac{x}{1} = \frac{y}{1} = \frac{z}{1} > 0 \Leftrightarrow x = y = z > 0$

Kết hợp với hệ đã cho ta có nghiệm duy nhất của hệ (1.4) là $x = y = z = 1$.

Ví dụ 5: Giải bất phương trình sau: $\sqrt{x-1} + x - 3 \geq \sqrt{2(x-3)^2 + 2x - 2}$ (1.5)

• Điều kiện: $x \geq 1$.

Xét hai vectơ $\vec{u} = (x-3; \sqrt{x-1})$; $\vec{v} = (1; 1)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{(x-3)^2 + x - 1}$; $|\vec{v}| = \sqrt{2}$; $\vec{u} \cdot \vec{v} = \sqrt{x-1} + x - 3$

Từ trên và bất phương trình (1.5) ta thấy $\vec{u} \cdot \vec{v} \geq |\vec{u}| \cdot |\vec{v}|$ (*)

Mà theo BĐT (3) ta có $|\vec{u} \cdot \vec{v}| \leq |\vec{u}| \cdot |\vec{v}|$ (**)

Từ (*) và (**) suy ra $|\vec{u} \cdot \vec{v}| = |\vec{u}| \cdot |\vec{v}| \Leftrightarrow \vec{u}, \vec{v}$ cùng hướng

$$\Leftrightarrow x - 3 = \sqrt{x - 1} \Leftrightarrow \begin{cases} x^2 - 7x + 10 = 0 \\ x \geq 3 \end{cases} \Leftrightarrow x = 5 \text{ (Vì } \vec{u}, \vec{v} \neq \vec{0} \text{)}.$$

Vậy $x = 5$ là nghiệm duy nhất của bất phương trình (1.5).

1.3. Bài tập tự luyện.

Bài 1. Giải phương trình sau: $\sqrt{x^2 - 2x + 2} + \sqrt{4x^2 + 12x + 25} = \sqrt{9x^2 + 12x + 29}$

Bài 2. Giải phương trình sau: $\cos x + \sqrt{2 - \cos^2 x} + \cos x \sqrt{2 - \cos^2 x} = 3$

Bài 3. Giải bất phương trình sau: $\sqrt{x+1} + \sqrt{2x-3} + \sqrt{50-3x} \leq 12$

Bài 4. Giải bất phương trình sau: $\sqrt{5-4\sqrt{x}} + \sqrt{5+4\sqrt{x}} \geq 4$

Bài 5. Giải hệ phương trình sau:

$$\begin{cases} (x+y)\sqrt{1+x+y} + \sqrt{3-x-y} = 2\sqrt{(x+y)^2 + 1} \\ x+y \geq \sqrt{2} \\ x-y = \sqrt{2} - 1 \end{cases}$$

Bài 6. Chứng minh rằng hệ phương trình sau vô nghiệm:

$$\begin{cases} x^4 + y^4 + z^4 = 1 \\ x^2 + y^2 + 2z^2 = \sqrt{7} \end{cases}$$

Bài 7. Giải hệ phương trình sau:

$$\begin{cases} x + y + z = 3 \\ x^2 + y^2 + z^2 = 3 \\ x^{2009} + y^{2009} + z^{2009} = 3 \end{cases}$$

Bài 8. Giải hệ phương trình sau:

$$\begin{cases} \sqrt{1+x_1} + \sqrt{1+x_2} + \dots + \sqrt{1+x_{2008}} = 2008\sqrt{\frac{2009}{2008}} \\ \sqrt{1-x_1} + \sqrt{1-x_2} + \dots + \sqrt{1-x_{2008}} = 2008\sqrt{\frac{2007}{2008}} \end{cases}$$

2. Ứng dụng trong bài toán chứng minh bất đẳng thức.

2.1. Phương pháp: Ta biến đổi BĐT đã cho sau đó xét các vectơ có tọa độ thích hợp rồi áp dụng một trong ba BĐT vectơ trên và xét trường hợp dấu bằng xảy ra để chứng minh BĐT đã cho.

2.2. Ví dụ.

Ví dụ 1: Chứng minh rằng $\forall x, y \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\sqrt{4\cos^2 x \cos^2 y + \sin^2(x-y)} + \sqrt{4\sin^2 x \sin^2 y + \sin^2(x-y)} \geq 2 \quad (2.1)$$

- Xét hai vectơ $\vec{u} = (2 \cos x \cos y; \sin(x-y)); \vec{v} = (2 \sin x \sin y; \sin(x-y))$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{4 \cos^2 x \cos^2 y + \sin^2(x-y)}; |\vec{v}| = \sqrt{4 \sin^2 x \sin^2 y + \sin^2(x-y)}$

$$\vec{u} + \vec{v} = (2 \cos(x-y); 2 \sin(x-y)); |\vec{u} + \vec{v}| = 2$$

Mà theo BĐT (1) ta có :

$$|\vec{u}| + |\vec{v}| \geq |\vec{u} + \vec{v}| \Leftrightarrow \sqrt{4 \cos^2 x \cos^2 y + \sin^2(x-y)} + \sqrt{4 \sin^2 x \sin^2 y + \sin^2(x-y)} \geq 2$$

Vậy BĐT (2.1) được chứng minh.

Ví dụ 2: Chứng minh rằng $\forall x, y, z \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\sqrt{x^2 + xy + y^2} + \sqrt{x^2 + xz + z^2} \geq \sqrt{y^2 + yz + z^2} \quad (2.2)$$

- Ta có (2.2) $\Leftrightarrow \sqrt{\left(x + \frac{1}{2}y\right)^2 + \left(\frac{\sqrt{3}}{2}y\right)^2} + \sqrt{\left(x + \frac{1}{2}z\right)^2 + \left(\frac{\sqrt{3}}{2}z\right)^2} \geq \sqrt{y^2 + yz + z^2}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = \left(x + \frac{1}{2}y; \frac{\sqrt{3}}{2}y\right); \vec{v} = \left(-x - \frac{1}{2}z; \frac{\sqrt{3}}{2}z\right)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{x^2 + xy + y^2}; |\vec{v}| = \sqrt{x^2 + xz + z^2}$

$$\vec{u} + \vec{v} = \left(\frac{1}{2}y - \frac{1}{2}z; \frac{\sqrt{3}}{2}y + \frac{\sqrt{3}}{2}z\right); |\vec{u} + \vec{v}| = \sqrt{y^2 + yz + z^2}$$

Mà theo BĐT (1) ta có:

$$|\vec{u}| + |\vec{v}| \geq |\vec{u} + \vec{v}| \Leftrightarrow \sqrt{x^2 + xy + y^2} + \sqrt{x^2 + xz + z^2} \geq \sqrt{y^2 + yz + z^2}$$

Vậy BĐT (2.2) được chứng minh.

Ví dụ 3: Cho các số thực dương a, b, c thỏa mãn $ab + bc + ca = abc$. Chứng minh rằng:

$$\frac{\sqrt{a^2 + 2b^2}}{ab} + \frac{\sqrt{b^2 + 2c^2}}{bc} + \frac{\sqrt{c^2 + 2a^2}}{ca} \geq \sqrt{3}$$

- Ta có:

$$\frac{\sqrt{a^2 + 2b^2}}{ab} + \frac{\sqrt{b^2 + 2c^2}}{bc} + \frac{\sqrt{c^2 + 2a^2}}{ca} \geq \sqrt{3} \Leftrightarrow \sqrt{\frac{1}{b^2} + \frac{2}{a^2}} + \sqrt{\frac{1}{c^2} + \frac{2}{b^2}} + \sqrt{\frac{1}{a^2} + \frac{2}{c^2}} \geq \sqrt{3}$$

Xét ba vectơ $\vec{u} = \left(\frac{1}{b}; \frac{\sqrt{2}}{a}\right); \vec{v} = \left(\frac{1}{c}; \frac{\sqrt{2}}{b}\right); \vec{w} = \left(\frac{1}{a}; \frac{\sqrt{2}}{c}\right)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \frac{\sqrt{a^2 + 2b^2}}{ab}; |\vec{v}| = \frac{\sqrt{b^2 + 2c^2}}{bc}; |\vec{w}| = \frac{\sqrt{c^2 + 2a^2}}{ca}$

$$\vec{u} + \vec{v} + \vec{w} = \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c}; \frac{\sqrt{2}}{a} + \frac{\sqrt{2}}{b} + \frac{\sqrt{2}}{c}\right); |\vec{u} + \vec{v} + \vec{w}| = \sqrt{3 \left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c}\right)^2} = \sqrt{3}$$

$$(\text{Vì } ab + bc + ca = abc \Leftrightarrow \frac{1}{a} + \frac{1}{b} + \frac{1}{c} = 1)$$

Mà theo BĐT (1) ta có:

$$|\vec{u}| + |\vec{v}| + |\vec{w}| \geq |\vec{u} + \vec{v} + \vec{w}| \Leftrightarrow \frac{\sqrt{a^2 + 2b^2}}{ab} + \frac{\sqrt{b^2 + 2c^2}}{bc} + \frac{\sqrt{c^2 + 2a^2}}{ca} \geq \sqrt{3}$$

Vì $\vec{u}, \vec{v}, \vec{w} \neq \vec{0}$ nên dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow \vec{u}, \vec{v}, \vec{w}$ cùng hướng $\Leftrightarrow a = b = c$

Mà $ab + bc + ca = abc$ suy ra $a = b = c = 3$.

Vậy BĐT (2.3) được chứng minh và dấu “=” xảy ra $\Leftrightarrow a = b = c = 3$.

2.3. Bài tập tự luyện.

Bài 1. Chứng minh rằng $\forall x, y, z \in \mathbb{R}_+^*$ ta có:

$$\sqrt{x^2 + xy + y^2} + \sqrt{x^2 + xz + z^2} + \sqrt{y^2 + yz + z^2} \geq \sqrt{3}(x + y + z)$$

Bài 2. Chứng minh rằng $\forall a, b, c, d \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\sqrt{(a+c)^2 + (b+d)^2} \leq \sqrt{a^2 + b^2} + \sqrt{c^2 + d^2}$$

Bài 3. Chứng minh rằng $\forall x, y \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\left| \frac{(x+y)(1-xy)}{(1+x^2)(1+y^2)} \right| \leq \frac{1}{2}$$

Bài 4. Chứng minh rằng $\forall a, b, c, x, y, z \in \mathbb{R}$ ta có:

a) $|ax + by + cz| \leq \sqrt{a^2 + b^2 + c^2} \cdot \sqrt{x^2 + y^2 + z^2}$

b) $\sqrt{a^2 + b^2 + c^2} + \sqrt{x^2 + y^2 + z^2} \geq \sqrt{(a+x)^2 + (b+y)^2 + (c+z)^2}$

c) $\sqrt{a^2 - a + 1} + \sqrt{a^2 - \sqrt{3}a + 1} \geq \sqrt{2}$

Bài 5. Chứng minh rằng $\forall x, y, z > 0, x + y + z \leq 1$ ta có:

$$\sqrt{x^2 + \frac{1}{y^2}} + \sqrt{y^2 + \frac{1}{z^2}} + \sqrt{z^2 + \frac{1}{x^2}} \geq \sqrt{82} \quad (\text{Đề thi ĐH năm 2003})$$

Bài 6. Cho ba số thực x, y, z đôi một khác nhau. Chứng minh rằng:

$$\frac{|x-y|}{\sqrt{1+x^2}\sqrt{1+y^2}} + \frac{|y-z|}{\sqrt{1+y^2}\sqrt{1+z^2}} > \frac{|z-x|}{\sqrt{1+z^2}\sqrt{1+x^2}}$$

Bài 7. Chứng minh rằng với mọi số thực a, b ta luôn có:

a) $\sqrt{a^2 + b^2 - 2a - 2b + 37} + \sqrt{a^2 + b^2 + 6a - 6b + 18} \geq 5$

b) $\sqrt{a^2 + 4} + \sqrt{a^2 - 2a + b^2 + 1} + \sqrt{b^2 - 6b + 10} \geq 5$

Bài 8. Chứng minh rằng $\forall a, b, c \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\sqrt{a^2 + 2a + 5} + \sqrt{a^2 - 2ab + b^2 + 1} + \sqrt{b^2 - 2bc + c^2 + 1} + \sqrt{c^2 - 2cd + d^2 + 1} + \sqrt{d^2 - 10d + 26} \geq 6\sqrt{2}$$

Bài 9. Chứng minh rằng $\forall a, b, c \in \mathbb{R}, abc = 1$ ta có:

$$\frac{bc}{a^2b + a^2c} + \frac{ca}{b^2c + b^2a} + \frac{ab}{c^2a + c^2b} \geq \frac{3}{2} \quad (\text{Đề thi ĐH NNI_2000})$$

Bài 10. Cho $x, y, u, v \in \mathbb{R} : u^2 + v^2 = x^2 + y^2 = 1$. Chứng minh rằng:

$$|u(x-y) + v(x+y)| \geq \sqrt{2}$$

Bài 11. Chứng minh rằng $\forall x, y \in \mathbb{R}$ ta có:

a) $\sqrt{\cos^4 x + \cos^4 y} + \sin^2 x + \sin^2 y \geq \sqrt{2}$

b) $|\sin x + \sqrt{2 - \sin^2 x} + \sin x \sqrt{2 - \sin^2 x}| \leq 3$

Bài 12. Chứng minh rằng $\forall a, b \geq c \geq 0$ ta có:

$$\sqrt{c(a-c)} + \sqrt{c(b-c)} \leq \sqrt{ab}$$

Bài 13. Chứng minh rằng $\forall a, b, c \in \mathbb{R}$ ta có:

a) $a^2 + b^2 + c^2 \geq abc(a + b + c)$

b) $a^2 + b^2 + c^2 \geq ab + bc + ca$

Bài 14. Chứng minh rằng $\forall x, y, z \in \mathbb{R}$ thỏa mãn $\begin{cases} x^2 + xy + y^2 = 3 \\ y^2 + yz + z^2 = 16 \end{cases}$ ta có: $xy + yz + zx \leq 8$

Bài 15. Cho $2 \leq n \in \mathbb{N}$; $a_1, a_2, \dots, a_n, b_1, b_2, \dots, b_n \in \mathbb{R}$. Chứng minh rằng:

$$\sum_{i=1}^n \sqrt{a_i^2 + b_i^2} \geq \sqrt{\left(\sum_{i=1}^n a_i\right)^2 + \left(\sum_{i=1}^n b_i\right)^2}$$

Bài 16*. Chứng minh rằng $\forall x \in [0; 1]$ ta có: $\sqrt{x} + \sqrt{1-x} + \sqrt[4]{x} + \sqrt[4]{1-x} \leq \sqrt{2} + \sqrt[4]{8}$

Bài 17*. Chứng minh rằng $\forall a, b, c \in \mathbb{R}$ ta có:

$$\frac{|a-b|}{\sqrt{2009+a^2} \cdot \sqrt{2009+b^2}} + \frac{|b-c|}{\sqrt{2009+b^2} \cdot \sqrt{2009+c^2}} \geq \frac{|c-a|}{\sqrt{2009+c^2} \cdot \sqrt{2009+a^2}}$$

Bài 18*. Cho n số thực $a_1, a_2, \dots, a_n$. Chứng minh rằng:

$$\sqrt{(1-a_1)^2 + 1} + \sqrt{(a_1-a_2)^2 + 1} + \dots + \sqrt{(a_{n-1}-a_n)^2 + 1} + \sqrt{(n+2-a_n)^2 + 1} \geq (n+1)\sqrt{2}$$

3. Ứng dụng trong bài toán tìm giá trị lớn nhất, giá trị nhỏ nhất của hàm số.

3.1. Phương pháp: Phương pháp chủ yếu là ta xét các vectơ có tọa độ thích hợp rồi sử dụng một trong ba BĐT vectơ trên để tìm giá trị lớn nhất, giá trị nhỏ nhất của hàm số đã cho.

3.2. Ví dụ.

Ví dụ 1: Tìm giá trị nhỏ nhất của hàm số sau đây:

$$f(x) = \sqrt{x^2 - x + 1} + \sqrt{x^2 + x + 1}$$

• TXĐ: $\mathbb{R}$

Ta có $f(x) = \sqrt{\left(-x + \frac{1}{2}\right)^2 + \left(\frac{\sqrt{3}}{2}\right)^2} + \sqrt{\left(x + \frac{1}{2}\right)^2 + \left(\frac{\sqrt{3}}{2}\right)^2}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = \left(-x + \frac{1}{2}; \frac{\sqrt{3}}{2}\right)$; $\vec{v} = \left(x + \frac{1}{2}; \frac{\sqrt{3}}{2}\right)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{x^2 - x + 1}$; $|\vec{v}| = \sqrt{x^2 + x + 1}$; $\vec{u} + \vec{v} = (1; \sqrt{3})$; $|\vec{u} + \vec{v}| = 2$

Mà theo BĐT (1) ta có $|\vec{u}| + |\vec{v}| \geq |\vec{u} + \vec{v}| \Leftrightarrow f(x) \geq 2$

Dấu “=” xảy ra khi và chỉ khi $x = 0$.

Vậy giá trị nhỏ nhất của hàm số $f(x)$ đã cho là 2 đạt được tại $x = 0$.

Ví dụ 2: Tìm giá trị nhỏ nhất của hàm số:

$$f(x) = \sqrt{\cos^2 x - 2 \cos x + 5} + \sqrt{\cos^2 x + 4 \cos x + 8}$$

• TXĐ: $\mathbb{R}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = (1 - \cos x; 2)$; $\vec{v} = (2 + \cos x; 2)$

Khi đó: $|\vec{u}| = \sqrt{\cos^2 x - 2 \cos x + 5}$; $|\vec{v}| = \sqrt{\cos^2 x + 4 \cos x + 8}$; $\vec{u} + \vec{v} = (3; 4)$; $|\vec{u} + \vec{v}| = 5$

Mà theo BĐT (1) ta có $|\vec{u}| + |\vec{v}| \geq |\vec{u} + \vec{v}| \Leftrightarrow f(x) \geq 5$

Dấu “=” xảy $\Leftrightarrow x = \frac{2\pi}{3} + k2\pi$ ($k \in \mathbb{Z}$) hoặc $x = -\frac{2\pi}{3} + l2\pi$ ($l \in \mathbb{Z}$)

Vậy $\min f(x) = 5$ đạt được tại $x = \frac{2\pi}{3} + k2\pi$ ($k \in \mathbb{Z}$) hoặc $x = -\frac{2\pi}{3} + l2\pi$ ($l \in \mathbb{Z}$).

Ví dụ 3: Tìm giá trị nhỏ nhất trên khoảng $[2000\pi; 2002\pi]$ của hàm số

$$f(x) = \sqrt{\cos^2 x - 6 \cos x + 10} + \sqrt{\cos^2 x + 2 \cos x + 2}$$

• TXĐ: $\mathbb{R}$

Xét hai vectơ $\vec{u} = (3 - \cos x; 1)$; $\vec{v} = (\cos x + 1; 1)$

Khi đó ta có $|\vec{u}| = \sqrt{\cos^2 x - 6 \cos x + 10}$; $|\vec{v}| = \sqrt{\cos^2 x + 2 \cos x + 2}$; $|\vec{u} + \vec{v}| = \sqrt{20}$

Mà theo BĐT (1) ta có $|\vec{u}| + |\vec{v}| \geq |\vec{u} + \vec{v}| \Leftrightarrow f(x) \geq \sqrt{20}$

Dấu “=” xảy ra khi và chỉ khi $x = k2\pi$ ($k \in \mathbb{Z}$)

Xét trên đoạn $[2000\pi; 2002\pi]$ ta có $k = 1000; 1001$ tương ứng với $x = 2000\pi; 2002\pi$

Vậy trên đoạn $[2000\pi; 2002\pi]$ thì $\min f(x) = \sqrt{20}$ đạt được tại $x = 2000\pi$ hoặc $x = 2002\pi$.

3.3. Bài tập tự luyện.

Bài 1. Cho hàm số $f(x) = A \sin x + B \cos x$ ($A^2 + B^2 \neq 0$)

a) Tìm giá trị lớn nhất, giá trị nhỏ nhất của hàm số trên.

b) Dùng câu a), chứng minh rằng $\left| \frac{\cos 3x + a \cos 3x + 1}{2 \cos 3x} \right| \leq \frac{1 + \sqrt{1 + 3a^2}}{3}$, $\forall x, a \in \mathbb{R}$

Bài 2. Tìm giá trị nhỏ nhất của biểu thức:

$$A = f(x, y) = \sqrt{x^2 + y^2 + 2x + 12y + 37} + \sqrt{x^2 + y^2 - 6x + 6y + 18}$$

Bài 3. Tìm giá trị lớn nhất của hàm số sau:

$$f(x) = \left| \sqrt{(x+6)^2 + 100} + \sqrt{(x+1)^2 + 4} \right|$$

Bài 4. Tìm giá trị nhỏ nhất của hàm số sau:

$$y = \sqrt{x^2 - 2px + 2p^2} + \sqrt{x^2 - 2qx + 2q^2} \quad (p \neq q)$$

Bài 5. Tìm giá trị nhỏ nhất của hàm số sau:

$$y = \sqrt{a^2 + x^2} + \sqrt{a^2 + (c-x)^2}$$

VẤN ĐỀ VIII:

SỬ DỤNG ĐẠO HÀM ĐỂ CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC

Trong phần này ta sử dụng đạo hàm thông qua việc xét tính đơn điệu của hàm số hoặc dùng định lý Lagrange để chứng minh bất đẳng thức, đặc biệt là bất đẳng thức có một biến số.

LOẠI 1. SỬ DỤNG TÍNH ĐƠN ĐIỆU ĐỂ CHỨNG MINH BẤT ĐẲNG THỨC

Ví dụ 1. Chứng minh rằng: $e^x > 1 + x$ với $x \neq 0$

• Xét hàm số $f(x) = e^x - x - 1$ liên tục và khả vi với mọi $x \in \mathbb{R}$

Ta có: $f'(x) = e^x - 1$, $f(0) = 0$

+ Nếu $x > 0$ thì $f'(x) = e^x - 1 > 0 \Rightarrow f(x)$ đồng biến

$$\Rightarrow f(x) > f(0) \Rightarrow e^x - x - 1 > 0 \Rightarrow e^x > 1 + x \quad (1)$$

+ Nếu $x < 0$ thì $f'(x) = e^x - 1 < 0 \Rightarrow f(x)$ nghịch biến

$$\Rightarrow f(x) > f(0) \Rightarrow e^x - x - 1 > 0 \Rightarrow e^x > 1 + x \quad (2)$$

Từ (1), (2) $\Rightarrow e^x > 1 + x$ với $x \neq 0$.

Ví dụ 2. Chứng minh rằng: $e^x > 1 + x + \frac{x^2}{2}$ đúng với mọi $x > 0$

• YCBT $\Leftrightarrow \frac{x^2}{2} + x + 1 - e^x < 0, \forall x > 0$

Xét $f(x) = \frac{x^2}{2} + x + 1 - e^x$. Ta có $f'(x) = x + 1 - e^x, f''(x) = 1 - e^x < 0, \forall x > 0$

Do đó $f'(x)$ nghịch biến trong $(0; +\infty) \Rightarrow f'(x) < f'(0) = 0$ với $\forall x \in (0; +\infty)$

$$\Rightarrow f(x) \text{ nghịch biến trong } (0; +\infty) \Rightarrow f(x) < f(0) = 0, \forall x > 0$$

$$\Rightarrow \frac{x^2}{2} + x + 1 - e^x < 0, \forall x > 0 \text{ hay } e^x > 1 + x + \frac{x^2}{2} \text{ với } \forall x > 0.$$

Ví dụ 3. Chứng minh rằng: $x - \frac{x^3}{6} < \sin x < x$ với $x > 0$

• BĐT $\Leftrightarrow \begin{cases} \sin x < x & (a) \\ x - \frac{x^3}{6} < \sin x & (b) \end{cases} \text{ với } x > 0$

a) Ta chứng minh $\sin x < x$ với $x > 0$

Xét hàm số $f(x) = \sin x - x, f(0) = 0$

Ta có: $f'(x) = \cos x - 1 \leq 0, \forall x \in (0; +\infty) \Rightarrow f(x)$ nghịch biến trong $(0; +\infty)$.

$$\Rightarrow f(x) < f(0) \text{ với } x > 0 \Rightarrow \sin x - x < 0 \text{ với } x > 0$$

b) Ta chứng minh $x - \frac{x^3}{6} < \sin x$ với $x > 0$

Xét hàm số $f(x) = \sin x - x + \frac{x^3}{6}$. Ta có $f'(x) = \cos x - 1 + \frac{x^2}{2} = g(x)$

$$\Rightarrow g'(x) = -\sin x + x > 0 \text{ với } x > 0 \Rightarrow g(x) \text{ đồng biến} \Rightarrow g(x) > g(0) = 0 \text{ với } x > 0$$

$$\text{hay } f'(x) > 0 \text{ với } x > 0 \Rightarrow f(x) \text{ đồng biến} \Rightarrow f(x) > f(0) = 0 \text{ với } x > 0$$

$$\Rightarrow \sin x - x + \frac{x^3}{6} > 0 \text{ hay } x - \frac{x^3}{6} < \sin x \text{ với } x > 0$$

$$\text{Từ a) và b) } \Rightarrow x - \frac{x^3}{6} < \sin x < x \text{ với } x > 0$$

Ví dụ 4. Chứng minh rằng $2^{\sin x} + 2^{\tan x} \geq 2^{x+1}$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$

• Áp dụng BĐT Cô-si: $2^{\sin x} + 2^{\tan x} \geq 2 \cdot \sqrt{2^{\sin x} \cdot 2^{\tan x}} = 2 \cdot 2^{\frac{\sin x + \tan x}{2}} = 2^{\frac{\sin x + \tan x}{2} + 1}$

$$\Leftrightarrow 2^{\sin x} + 2^{\tan x} \geq 2^{\frac{\sin x + \tan x}{2} + 1}$$

$$\text{YCBT} \Leftrightarrow 2^{\frac{\sin x + \tan x}{2} + 1} \geq 2^{x+1} \Leftrightarrow \frac{\sin x + \tan x}{2} + 1 \geq x + 1$$

$$\Leftrightarrow \sin x + \tan x \geq 2x \quad \text{với } 0 < x < \frac{\pi}{2}$$

Xét hàm số $f(x) = \sin x + \tan x - 2x$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$, $f(0) = 0$

$$\text{Ta có: } f'(x) = \cos x + \frac{1}{\cos^2 x} - 2 > \cos^2 x + \frac{1}{\cos^2 x} - 2 \stackrel{\text{Co-si}}{\geq} 2 \cdot \sqrt{\cos^2 x \cdot \frac{1}{\cos^2 x}} - 2 = 0$$

$$(\text{vì } \cos x > \cos^2 x \text{ với } 0 < x < \frac{\pi}{2})$$

$$\Rightarrow f'(x) \geq 0 \Rightarrow f(x) \text{ đồng biến} \Rightarrow f(x) > f(0) \text{ với } 0 < x < \frac{\pi}{2}$$

$$\Rightarrow \sin x + \tan x - 2x > 0 \Rightarrow \sin x + \tan x \geq 2x \text{ với } 0 < x < \frac{\pi}{2} \Rightarrow \text{đpcm.}$$

Ví dụ 5. Chứng minh rằng $2^{2 \cdot \sin x} + 2^{\tan x} > 2^{\frac{3}{2}x+1}$ với $0 \leq x < \frac{\pi}{2}$

• Xét hàm số $f(x) = \sin x + \frac{1}{2} \tan x - \frac{3x}{2}$ với $0 \leq x < \frac{\pi}{2}$

$$\text{Ta có } f'(x) = \cos x + \frac{1}{2 \cdot \cos^2 x} - \frac{3}{2} = \frac{\cos x}{2} + \frac{\cos x}{2} + \frac{1}{2 \cdot \cos^2 x} - \frac{3}{2}$$

$$\stackrel{\text{Co-si}}{\geq} 3 \cdot \sqrt{\frac{\cos x}{2} \cdot \frac{\cos x}{2} \cdot \frac{1}{\cos^2 x}} - \frac{3}{2} = 0$$

$$\Rightarrow f'(x) \geq 0, \forall x \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow f(x) \text{ đồng biến trong } \left[0; \frac{\pi}{2}\right)$$

$$\Rightarrow f(x) \geq f(0) \Rightarrow \sin x + \frac{1}{2} \tan x - \frac{3x}{2} \geq 0, \forall x \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right)$$

$$\Rightarrow \sin x + \frac{1}{2} \tan x \geq \frac{3x}{2}, \forall x \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right). \text{ Đẳng thức xảy ra} \Leftrightarrow x = 0$$

$$\text{Mà } 2^{2 \cdot \sin x} + 2^{\tan x} \geq 2 \cdot \sqrt{2^{2 \sin x} \cdot 2^{\tan x}} = 2 \cdot 2^{\sin x + \frac{1}{2} \tan x} \geq 2 \cdot 2^{\frac{3x}{2}}$$

$$\Rightarrow 2^{2 \sin x} + 2^{\tan x} \geq 2^{1 + \frac{3x}{2}}, \forall x \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right).$$

$$\text{Đẳng thức xảy ra} \Leftrightarrow \begin{cases} x = 0 \\ 2 \sin x = \tan x \end{cases} \Leftrightarrow x = 0.$$

$$\text{Do đó } 2^{2 \cdot \sin x} + 2^{\tan x} > 2^{\frac{3}{2}x+1} \text{ với } \forall x \in \left[0; \frac{\pi}{2}\right)$$

Ví dụ 6. Cho $0 < \alpha \leq \frac{3}{4}$. Chứng minh rằng $2\alpha + \frac{1}{\alpha^2} > 3$

• Xét hàm số $f(x) = 2x + \frac{1}{x^2}$ trên $\left(0; \frac{3}{4}\right]$, $f\left(\frac{3}{4}\right) = \frac{59}{18}$
 Ta có $f'(x) = 2 - \frac{2}{x^3} = \frac{2(x^3 - 1)}{x^3} < 0$ với $\forall x \in \left(0; \frac{3}{4}\right]$
 $\Rightarrow f(x)$ giảm trên $\left(0; \frac{3}{4}\right] \Rightarrow f(x) \geq f\left(\frac{3}{4}\right), \forall x \in \left(0; \frac{3}{4}\right]$
 $\Rightarrow f(\alpha) \geq f\left(\frac{3}{4}\right), \forall \alpha \in \left(0; \frac{3}{4}\right]$
 $\Rightarrow 2\alpha + \frac{1}{\alpha^2} \geq \frac{59}{18} > 3$ Hay $2\alpha + \frac{1}{\alpha^2} > 3, \forall \alpha \in \left(0; \frac{3}{4}\right]$

Ví dụ 7. Chứng minh rằng với $0 < a < \sqrt[3]{b} < a+1$ thì :

$$\frac{a.(a^3 + 2.b)}{2.a^3 + b} < \sqrt[3]{b} < \frac{(a+1)[(a+1)^3 + 2.b]}{2.(a+1)^3 + b}$$

• Xét hàm số $f(x) = \frac{x(x^3 + 2.b)}{2.x^3 + b}$ với $0 < a < x < a+1$
 Ta có $f(\sqrt[3]{b}) = \sqrt[3]{b}$ và $f'(x) = \frac{2.(x^3 - b)^2}{(2.x^3 + b)^2} \geq 0$
 $\Rightarrow f(x)$ đồng biến $\Rightarrow f(a) < f(\sqrt[3]{b}) < f(a+1)$ với $0 < a < x < a+1$
 $\Rightarrow \frac{a.(a^3 + 2.b)}{2.a^3 + b} < \sqrt[3]{b} < \frac{(a+1)[(a+1)^3 + 2.b]}{2.(a+1)^3 + b}$ (đpcm).

Ví dụ 8. Cho $0 < a < b < \frac{\pi}{2}$. Chứng minh rằng $a.\sin a - b.\sin b > 2.(\cos b - \cos a)$

• YCBT $\Leftrightarrow a.\sin a + 2.\cos a > b.\sin b + 2.\cos b$
 Xét hàm số $f(x) = x.\sin x + 2.\cos x$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$
 Ta có: $f'(x) = \sin x + x.\cos x - 2.\sin x$, $f'(0) = 0$
 $f''(x) = \cos x + \cos x - x.\sin x - 2.\cos x = -x.\sin x$
 $\Rightarrow f''(x) < 0$ (vì $0 < x < \frac{\pi}{2}$ thì $\sin x > 0$). Do đó $f'(x) < f'(0) = 0$ khi $0 < x < \frac{\pi}{2}$
 $\Rightarrow f(x)$ giảm trên khoảng $\left(0; \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow f(a) > f(b)$ với $0 < a < b < \frac{\pi}{2}$
 $\Rightarrow a.\sin a + 2.\cos a > b.\sin b + 2.\cos b$ hay $a.\sin a - b.\sin b > 2.(\cos b - \cos a)$

Ví dụ 9. Chứng minh rằng: $4.\tan 5^\circ . \tan 9^\circ < 3.\tan 6^\circ . \tan 10^\circ$

• Xét hàm số $f(x) = \frac{\tan x}{x}$ với $0 < x < \frac{\pi}{4}$

Ta có $f'(x) = \frac{2x - \sin 2x}{2x^2 \cos^2 2x} > 0$ (vì ta đã có $\sin \alpha < \alpha < \tan \alpha$ nếu $0 < \alpha < \frac{\pi}{2}$)

$\Rightarrow$ hàm số $f(x)$ đồng biến trên $\left(0; \frac{\pi}{2}\right)$

Với $5 < 6$ thì $f(5) < f(6) \Rightarrow f\left(\frac{5\pi}{180}\right) < f\left(\frac{6\pi}{180}\right)$,

$$\text{tức là } \frac{\tan \frac{5\pi}{180}}{\frac{5\pi}{180}} < \frac{\tan \frac{6\pi}{180}}{\frac{6\pi}{180}} \Rightarrow 6 \cdot \tan 5^\circ < 5 \cdot \tan 6^\circ \quad (2)$$

Chứng minh tương tự ta cũng có $10 \cdot \tan 9^\circ < 9 \cdot \tan 10^\circ$ (3)

Nhân (2) và (3), về theo về, ta được $4 \cdot \tan 5^\circ \cdot \tan 9^\circ < 3 \cdot \tan 6^\circ \cdot \tan 10^\circ$ (đpcm).

Ví dụ 10. Cho $x \geq y \geq z > 0$. Chứng minh: $\frac{x^2 \cdot y}{z} + \frac{y^2 \cdot z}{x} + \frac{z^2 \cdot x}{y} \geq x^2 + y^2 + z^2$

$$\begin{aligned} \bullet \text{ BĐT} &\Leftrightarrow \frac{x^3 \cdot y^2 + z^2 \cdot y^3 + x^2 \cdot z^3}{x \cdot y \cdot z} \geq x^2 + y^2 + z^2 \\ &\Leftrightarrow \frac{x^3 \cdot y^2 + z^2 \cdot y^3 + x^2 \cdot z^3}{y} \geq xz(x^2 + y^2 + z^2) \Leftrightarrow \frac{x^3}{y^3} + \frac{z^2}{y^2} + \frac{z^3}{y^3} \cdot \frac{x^2}{y^2} \geq \frac{x}{y} \cdot \frac{z}{y} \left(\frac{x^2}{y^2} + \frac{z^2}{y^2} + 1 \right) \end{aligned}$$

Đặt $u = \frac{x}{y}$, $v = \frac{z}{y}$. Ta có $u \geq 1 \geq v > 0$.

Nên BĐT có dạng $u^3 + v^2 + u^2 \cdot v^3 \geq u \cdot v(u^2 + v^2 + 1)$

$$\Leftrightarrow u^3(1-v) + u^2 \cdot v^3 - u \cdot v(1+v^2) + v^2 \geq 0 \quad (1)$$

+ Nếu $v=1$ thì (1) có dạng $u^2 - 2u + 1 \geq 0$, tức là (2) đúng

+ Nếu $0 < v < 1$. Xét hàm số $f(u) = u^3(1-v) + u^2 \cdot v^3 - u \cdot v(1+v^2) + v^2$ với $u \geq 1$

Ta có $f'(u) = 3u^2(1-v) + 2u \cdot v^3 - v(1+v^2)$

$$f''(u) = 6u(1-v) + 2 \cdot v^3 > 0 \quad (\text{do } 0 < v < 1 \text{ và } u \geq 1)$$

$\Rightarrow f'(u)$ đồng biến khi $u \geq 1$ nên với mọi $u \geq 1$ ta có $f'(u) \geq f'(1)$

Mà $f'(1) = v^3 - 4v + 3 = (v-1)(v^2 + v - 3) > 0$ nên $f'(u) \geq 0 \Rightarrow f(u)$ đồng biến khi $u \geq 1$

Tức là $\forall u \geq 1$ ta có $f(u) \geq f(1) = v^2 - 2v + 1 = (v-1)^2 > 0$

Vậy: $u^3(1-v) + u^2 v^2 - u^2 v^3 - uv(1+v^2) + v^2 \geq 0$ với $\forall u \geq 1 > v > 0$

Hay $\frac{x^2 \cdot y}{z} + \frac{y^2 \cdot z}{x} + \frac{z^2 \cdot x}{y} \geq x^2 + y^2 + z^2$ với $x \geq y \geq z > 0$ (đpcm).

Ví dụ 11. Chứng minh $x - \frac{x^2}{2} < \ln(1+x) < x$ với mọi $x > 0$

• a) Chứng minh $x - \frac{x^2}{2} < \ln(1+x)$, $\forall x > 0$

Xét $f(x) = \ln(1+x) - x + \frac{x^2}{2}$, $x > 0$, $f'(x) = \frac{1}{1+x} - 1 + x = \frac{x^2}{1+x} > 0$, $x > 0$

$\Rightarrow f(x)$ đồng biến với mọi $x > 0$

$\Rightarrow \ln(1+x) - x + \frac{x^2}{2} > 0$, $x > 0 \Rightarrow x - \frac{x^2}{2} < \ln(1+x)$ với mọi $x > 0$

b) Chứng minh $\ln(1+x) < x$, $x > 0$

Đặt $g(x) = x - \ln(1+x)$ với $x > 0$, $g(0) = 0$

$\Rightarrow g'(x) = 1 - \frac{1}{1+x} = \frac{x}{1+x} > 0$, khi $x > 0$

$\Rightarrow g(x) > 0$, $\forall x > 0 \Rightarrow x - \ln(1+x) > 0$, khi $x > 0 \Rightarrow \ln(1+x) < x$, với $x > 0$

Từ a), b) $\Rightarrow x - \frac{x^2}{2} < \ln(1+x) < x$, với mọi $x > 0$

Ví dụ 12. Chứng minh rằng $x - \frac{x^2}{2} < \frac{x}{\sqrt{x+1}} < x$ với $x > 0$

• Do $x > 0$ nên $x - \frac{x^2}{2} < \frac{x}{\sqrt{x+1}} < x \Leftrightarrow 1 - \frac{x}{2} < \frac{1}{\sqrt{x+1}} < 1$, $\forall x > 0 \Leftrightarrow \begin{cases} \frac{1}{\sqrt{x+1}} < 1 \\ \frac{1}{\sqrt{x+1}} > 1 - \frac{x}{2} \end{cases}$

a) Chứng minh $\frac{1}{\sqrt{x+1}} < 1$, $\forall x > 0$

Vì $x > 0$ nên $x+1 > 1 \Rightarrow \sqrt{x+1} > 1 \Rightarrow \frac{1}{\sqrt{x+1}} < 1$

b) Chứng minh $1 - \frac{x}{2} < \frac{1}{\sqrt{x+1}}$, $\forall x > 0$

Đặt $g(x) = \frac{1}{\sqrt{x+1}} + \frac{x}{2} - 1$, $x > 0$, $g(0) = 0$

Ta có: $g'(x) = \frac{1}{2} \left[1 - \frac{1}{\sqrt{(x+1)^3}} \right] > 0$, với $x > 0 \Rightarrow g(x)$ đồng biến với $x > 0$

$\Rightarrow g(x) > g(0) = 0$ với $\forall x > 0 \Rightarrow \frac{1}{\sqrt{x+1}} + \frac{x}{2} - 1 > 0$, $\forall x > 0 \Leftrightarrow 1 - \frac{x}{2} < \frac{1}{\sqrt{x+1}}$, $\forall x > 0$

Vậy $1 - \frac{x}{2} < \frac{1}{\sqrt{x+1}} < 1 \Leftrightarrow x - \frac{x^2}{2} < \frac{x}{\sqrt{x+1}} < x$, $\forall x > 0$

Ví dụ 13. Chứng minh rằng: $(\sin x)^{-2} \leq x^{-2} + 1 - \frac{4}{\pi^2}$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$

• YCBT $\Leftrightarrow (\sin x)^{-2} - x^{-2} \leq 1 - \frac{4}{\pi^2}$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$

Xét hàm số $f(x) = (\sin x)^{-2} - x^{-2}$ với $0 < x < \frac{\pi}{2}$.

Ta có $f'(x) = -2(\sin x)^{-3} \cdot \cos x + 2x^{-3} > 0$, $0 < x < \frac{\pi}{2}$

$$\Rightarrow 2x^{-3} > 2(\sin x)^{-3} \cdot \cos x \Rightarrow \frac{1}{x^3} > \frac{\cos x}{\sin^3 x} \Rightarrow x < \frac{\sin x}{\sqrt[3]{\cos x}} \Rightarrow \frac{\sin x}{\sqrt[3]{\cos x}} - x > 0$$

$$\Rightarrow \sin x \cdot (\cos x)^{-\frac{1}{3}} - x > 0$$

Đặt $g(x) = \sin x \cdot (\cos x)^{-\frac{1}{3}} - x \Rightarrow g'(x) = (\cos x)^{\frac{2}{3}} + \frac{1}{3}(\cos x)^{-\frac{4}{3}} \cdot \sin^2 x - 1$, $g'(0) = 0$

$$\Rightarrow g''(x) = \frac{4}{9}(\cos x)^{-\frac{2}{3}} \cdot \sin^2 x \text{ với } 0 < x < \frac{\pi}{2} \Rightarrow g''(x) > g''(0) = 0 \text{ với } 0 < x < \frac{\pi}{2}$$

$$\Rightarrow g'(x) \text{ đồng biến trên } \left(0; \frac{\pi}{2}\right) \Rightarrow g'(x) > g'(0) \Rightarrow g(x) \text{ đồng biến trên } \left(0; \frac{\pi}{2}\right)$$

$$\Rightarrow g(x) > g(0) = 0 \Rightarrow f(x) \text{ đồng biến trên } \left(0; \frac{\pi}{2}\right)$$

$$\Rightarrow f(x) \leq f\left(\frac{\pi}{2}\right) = 1 - \left(\frac{\pi}{2}\right)^{-2} = 1 - \frac{4}{\pi^2} \text{ với } \forall x \in \left(0; \frac{\pi}{2}\right)$$

$$\text{Do đó } (\sin x)^{-2} - x^{-2} \leq 1 - \frac{4}{\pi^2} \text{ Hay } (\sin x)^{-2} \leq x^{-2} + 1 - \frac{4}{\pi^2} \quad \forall x \in \left(0; \frac{\pi}{2}\right)$$

Ví dụ 14. Cho 3 số $a, b, c > 0$ thỏa mãn $a^2 + b^2 + c^2 = 1$. Chứng minh rằng:

$$\frac{a}{b^2 + c^2} + \frac{b}{c^2 + a^2} + \frac{c}{a^2 + b^2} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \quad (*)$$

• Từ giả thiết $\Rightarrow b^2 + c^2 = 1 - a^2$, $c^2 + a^2 = 1 - b^2$ và $a^2 + b^2 = 1 - c^2$
Thay vào (*) ta được:

$$\begin{aligned} \frac{a}{b^2 + c^2} + \frac{b}{c^2 + a^2} + \frac{c}{a^2 + b^2} &= \frac{a}{1 - a^2} + \frac{b}{1 - b^2} + \frac{c}{1 - c^2} \\ &= \frac{a^2}{a(1 - a^2)} + \frac{b^2}{b(1 - b^2)} + \frac{c^2}{c(1 - c^2)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \end{aligned}$$

Xét hàm số $f(x) = x(1 - x) = -x^3 + x$, $x \in (0; 1)$. $f'(x) = -3x^2 + 1$

$$\Rightarrow f'(x) > 0, \forall x \in \left(0; \frac{1}{\sqrt{3}}\right) \text{ và } f'(x) < 0, \forall x \in \left(\frac{1}{\sqrt{3}}; 1\right)$$

$$\Rightarrow 0 < f(x) \leq f\left(\frac{1}{\sqrt{3}}\right) = \frac{2}{3\sqrt{3}} \Rightarrow \frac{1}{f(x)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2}$$

$$\text{Do đó } 0 < a(1 - a^2) \leq \frac{2}{3\sqrt{3}} \Rightarrow \frac{1}{a(1 - a^2)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \Rightarrow \frac{a^2}{a(1 - a^2)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \cdot a^2$$

$$\text{Tương tự } \frac{b^2}{b(1 - b^2)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \cdot b^2, \quad \frac{c^2}{c(1 - c^2)} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \cdot c^2$$

$$\text{Do đó } \frac{a}{b^2 + c^2} + \frac{b}{c^2 + a^2} + \frac{c}{a^2 + b^2} \geq \frac{3\sqrt{3}}{2} \quad (\text{đpcm}).$$

Ví dụ 15. Cho $e \leq x_1 \leq x_2 \leq \dots \leq x_n < y_1 \leq y_2 \leq y_3 \leq \dots \leq y_m$ và $\sum_{i=1}^n x_i \geq \sum_{i=1}^m y_i$.

Chứng minh: $\prod_{i=1}^n x_i > \prod_{i=1}^m y_i$

• Xét hàm số $f(x) = \frac{\ln x}{x}$ với $x > 0$. Ta có $f'(x) = \frac{1 - \ln x}{x^2} \leq 0$ khi $x \geq e$

Nên $f(x)$ là hàm số nghịch biến. Từ giả thiết ta có:

$$\frac{\ln x_1}{x_1} \geq \frac{\ln x_2}{x_2} \geq \dots \geq \frac{\ln x_n}{x_n} > \frac{\ln y_1}{y_1} \geq \frac{\ln y_2}{y_2} \geq \dots \geq \frac{\ln y_m}{y_m}$$

Từ đó ta có $\ln x_1 > x_1 \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$

$$\ln x_2 > x_2 \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$$

.....

$$\ln x_n > x_n \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$$

Hay $\sum_{i=1}^n \ln x_i > \frac{\ln y_1}{y_1} \cdot \sum_{i=1}^n x_i \geq \frac{\ln y_1}{y_1} \cdot \sum_{i=1}^m y_i$ (1)

Mặt khác $\ln y_2 \leq y_2 \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$

$$\ln y_3 \leq y_3 \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$$

.....

$$\ln y_m \leq y_m \cdot \frac{\ln y_1}{y_1}$$

$$\Rightarrow \sum_{i=1}^m \ln y_i \leq \frac{\ln y_1}{y_1} \cdot \sum_{i=1}^m y_i$$
 (2)

Từ (1) và (2) $\Rightarrow \sum_{i=1}^n \ln x_i > \sum_{i=1}^m \ln y_i$ hay $\prod_{i=1}^n x_i > \prod_{i=1}^m y_i$

LOẠI 2: DÙNG ĐỊNH LÝ LAGRANGE

1. Định lý lagrange

Nếu hàm số $y = f(x)$ liên tục trên đoạn $[a; b]$ và khả vi trên $(a; b)$ thì tồn tại một số

$$c \in (a; b) \text{ sao cho } f'(c) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a}.$$

2. Các ví dụ

Ví dụ 1. Chứng minh rằng: $\frac{b-a}{b} < \ln \frac{b}{a} < \frac{b-a}{a}$ với $0 < a < b$

- Xét hàm số : $f(x) = \ln x \Rightarrow f'(x) = \frac{1}{x}, f'(c) = \frac{1}{c}$

Hàm số $f(x) = \ln x$ thỏa mãn định lý Lagrange trên $[a; b]$

$$\Rightarrow \exists c \in (a; b): f'(c) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a} \Leftrightarrow \frac{1}{c} = \frac{\ln b - \ln a}{b - a}$$

$$\text{Do } 0 < a < c < b \Rightarrow \frac{1}{b} < \frac{1}{c} < \frac{1}{a} \text{ nên } \frac{1}{b} < \frac{\ln b - \ln a}{b - a} < \frac{1}{a} \Leftrightarrow \frac{b - a}{b} < \ln \frac{b}{a} < \frac{b - a}{a}.$$

Ví dụ 2. Chứng minh rằng với mọi $x, y \in \mathbb{R}$ ta có: $|\sin x - \sin y| \leq |x - y|$

- Xét hàm số $f(t) = \sin t, f'(t) = \cos t \Rightarrow f'(c) = \cos c$

Hàm số $f(t) = \sin t$ định lý Lagrange trên $[x; y] \Rightarrow \exists c \in (x; y)$ ta có:

$$\begin{aligned} f'(c) = \frac{f(y) - f(x)}{y - x} &\Leftrightarrow \cos c = \frac{\sin y - \sin x}{y - x} \Leftrightarrow |\cos c| = \left| \frac{\sin x - \sin y}{x - y} \right| \leq 1 \\ &\Leftrightarrow |\sin x - \sin y| \leq |x - y|, \forall x, y \in \mathbb{R} \end{aligned}$$

Ví dụ 3. Chứng minh rằng: $\frac{b - a}{\cos^2 a} < \tan b - \tan a < \frac{b - a}{\cos^2 b}$ với $0 < a < b < \frac{\pi}{2}$

- Xét hàm số $f(x) = \tan x$ liên tục và khả vi trên $[a; b]$

$$f'(x) = \frac{1}{\cos^2 x}, f'(c) = \frac{1}{\cos^2 c}$$

$$\Rightarrow \exists c \in (a; b) \text{ sao cho } f'(c) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a} = \frac{\tan b - \tan a}{b - a}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{\cos^2 c} = \frac{\tan b - \tan a}{b - a} \Rightarrow \tan b - \tan a = \frac{b - a}{\cos^2 c}.$$

Do $a < c < b$ và $y = \cos x$ nghịch biến trên $\left(0; \frac{\pi}{2}\right)$ nên

$$\frac{b - a}{\cos^2 a} < \frac{b - a}{\cos^2 c} < \frac{b - a}{\cos^2 b} \Leftrightarrow \frac{b - a}{\cos^2 a} < \tan b - \tan a < \frac{b - a}{\cos^2 b} \text{ với } 0 < a < b < \frac{\pi}{2}.$$

Ví dụ 4. Cho $x > 1$ và $\alpha > 1$. Chứng minh rằng: $x^\alpha - 1 > \alpha(x - 1)$

- Xét hàm số $f(t) = t^\alpha$ với $1 \leq t \leq x$. Ta có $f'(t) = \alpha t^{\alpha-1}$

Theo định lý Lagrange thì tồn tại $c \in (1; x)$ thỏa mãn $f'(c) = \frac{f(x) - f(1)}{x - 1}$

$$\Rightarrow \alpha \cdot c^{\alpha-1} = \frac{x^\alpha - 1}{x - 1} \Rightarrow x^\alpha - 1 = (x - 1)\alpha \cdot c^{\alpha-1} \Rightarrow x^\alpha - 1 > \alpha(x - 1) \quad (\text{vì } x, \alpha > 1)$$

Ví dụ 5. Chứng minh rằng: $\ln(x + 1) < x$ mọi $x > 0$.

- Xét hàm số $f(t) = \ln t$ với $t \in [1; 1 + x]$. $f'(t) = \frac{1}{t}$.

Theo định lý Lagrange sẽ tồn tại $c \in (1; 1 + x)$: $f'(c) = \frac{f(1 + x) - f(1)}{(1 + x) - 1}$

$$\Rightarrow \frac{1}{c} = \frac{\ln(1+x)}{x} \Rightarrow \ln(1+x) = \frac{x}{c} < \frac{x}{1} = x \quad \text{hay} \quad \ln(x+1) < x \quad \text{mọi } x > 0$$

Trường hợp gặp bài toán chưa thể vận dụng định lý Lagrange được ngay thì việc chọn hàm số thoả mãn các điều kiện của định lý Lagrange rất quan trọng.

Ví dụ 6. Cho $x > 0$. Chứng minh rằng: $\left(1 + \frac{1}{1+x}\right)^{1+x} > \left(1 + \frac{1}{1+x}\right)^x \quad (1)$

• Đây là dạng bài toán chưa thể vận dụng định lý Lagrange được ngay.

Ta có: $(1) \Leftrightarrow (1+x) \ln\left(1 + \frac{1}{1+x}\right) > x \ln\left(1 + \frac{1}{x}\right) \quad \text{với } x > 0$

Xét hàm số $f(x) = x \ln\left(1 + \frac{1}{x}\right) = x[\ln(x+1) - \ln x]$

$$f'(x) = \ln(x+1) - \ln x - \frac{1}{1+x} \quad (2)$$

Xét hàm số $G(t) = \ln(t)$ trên $[x; x+1]$. Theo định lý Lagrange thì tồn tại $c \in (x; x+1)$

sao cho $G'(c) = \frac{G(x+1) - G(x)}{(x+1) - x} \Rightarrow \frac{1}{c} = \ln(x+1) - \ln x$

Vì $c < x+1$ nên $\frac{1}{c} > \frac{1}{x+1} \Rightarrow \ln(x+1) - \ln x > \frac{1}{x+1} \Rightarrow f'(x) > 0$

$\Rightarrow f(x)$ đồng biến trên $[x; x+1]$

$\Rightarrow f(x+1) > f(x) \Rightarrow (1+x) \ln\left(1 + \frac{1}{1+x}\right) > x \ln\left(1 + \frac{1}{x}\right)$

hay $\left(1 + \frac{1}{1+x}\right)^{1+x} > \left(1 + \frac{1}{1+x}\right)^x \quad \text{với } x > 0.$

Ví dụ 7. Cho $n \in \mathbb{Z}^+$. Chứng minh rằng: $x^n \sqrt{1-x} < \frac{1}{\sqrt{2ne}}$ với mọi $x \in (0; 1) \quad (*)$

• Ta có: $(*) \Leftrightarrow x^{2n}(1-x) < \frac{1}{2ne} \Leftrightarrow x^{2n} 2n(1-x) < \frac{1}{e} \quad \text{với mọi } x \in (0; 1) \quad (1).$

$x^{2n} 2n(1-x) = \underbrace{x \cdot x \cdot \dots \cdot x}_{2n} (2n - 2nx) \stackrel{\text{Co-si}}{\leq} \left[\frac{2nx + (2n - 2nx)}{2n+1} \right]^{2n+1} = \left(\frac{2n}{2n+1} \right)^{2n+1} \quad (2)$

Từ (1) và (2), ta sẽ chứng minh: $\left(\frac{2n}{2n+1} \right)^{2n+1} < \frac{1}{e}$

$\Leftrightarrow (2n+1)[\ln(2n+1) - \ln(2n)] > 1 \Leftrightarrow \ln(2n+1) - \ln(2n) > \frac{1}{2n+1}$

Xét hàm số $f(x) = \ln x$ thoả định lý Lagrange trên $[2n; 2n+1]$.

$\Rightarrow \exists c \in (2n; 2n+1) : f'(c) = \frac{f(2n+1) - f(2n)}{2n+1 - 2n} \Leftrightarrow \frac{1}{c} = \ln(2n+1) - \ln(2n).$

Do $2n < c < 2n+1$ nên $\frac{1}{c} > \frac{1}{2n+1} \Leftrightarrow \ln(2n+1) - \ln(2n) > \frac{1}{2n+1}$

Vậy $x^n \sqrt{1-x} < \frac{1}{\sqrt{2ne}}$ với mọi $x \in (0;1)$ và $n \in \mathbb{Z}^+$.

Ví dụ 8. Cho $0 < a < b, n > 1$. Chứng minh rằng:

$$na^{n-1}(b-a) < b^n - a^n < nb^{n-1}(b-a) \quad (1)$$

• Xét hàm số: $f(x) = x^n, x \in [a; b]$. $f'(x) = nx^{n-1}$

Theo định lý Lagrange thì tồn tại $c \in (a; b)$ thỏa mãn:

$$f'(c) = \frac{f(b) - f(a)}{b - a} \Leftrightarrow nc^{n-1} = \frac{b^n - a^n}{b - a} \Leftrightarrow b^n - a^n = n.c^{n-1}(b - a)$$

Nên ta có (1) $\Leftrightarrow na^{n-1}(b-a) < b^n - a^n < nb^{n-1}(b-a)$

$$\Leftrightarrow n.a^{n-1}(b-a) < n.c^{n-1}(b-a) < n.b^{n-1}(b-a)$$

$$\Leftrightarrow a^{n-1} < c^{n-1} < b^{n-1} \quad (\text{vì } n(b-a) > 0) \quad (2)$$

Bất đẳng thức (2) đúng vì $0 < a < c < b, n > 1$

Vậy (1) đã được chứng minh.